

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V
OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

MAGISTERSKÁ PRÁCE

MAREK HŁASKO

ALKOHOL V ŽIVOTĚ A TVORBĚ

MAREK HŁASKO

ALCOHOL IN HIS LIFE AND LITERATURE

VYPRACOVAL: Bc. Dominik Pecka

VEDOUCÍ PRÁCE: Dr. Michał Hanczakowski, Ph.D.

2019

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny.

V Olomouci, 9. 4. 2019

podpis

Děkuji mnohokrát Dr. Michału Hanczakowskému, Ph.D. za velmi cenné rady, konzultace a připomínky, které mi poskytl během psaní mé diplomové práce.

Také chci poděkovat své rodině za podporu při zpracovávání mé práce.

podpis

Obsah

ÚVOD	5
1 Marek Hłasko	8
1.1 Kalendárium života a tvorby	8
1.2 Obecný popis Hłaskovy tvorby	12
1.3 Hłasko a vznik legendy.....	13
2 Pętla.....	24
2.1 Telefonáty.....	24
2.2 Město	27
2.2.1 Alkohol a čas.....	33
2.3 Hospoda.....	35
2.3.1 Koloristika.....	40
2.4 Byt	43
2.4.1 Alternativní konec	45
2.5 Pętla na stříbrném plátně	46
2.6 Další filmové adaptace	48
2.6.1 <i>Baza ludzi umarłych</i>	48
2.6.2 <i>Ósmy dzień tygodnia</i>	49
3 Pijany o dwunastej w południe.....	51
3.2 Kolemjdoucí v tmavě modrém obleku	53
3.3 Mladá dívka	55
3.4 Malý chlapec s klacíkem	57
3.5 Muž v kožené bundě.....	57
3.6 Muž s tetováním hada.....	59
3.7 Muž z baru „Schron u Marynarza”.....	60
ZÁVĚR.....	65
RESUMÉ.....	69
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	77

ÚVOD

Povídky polského spisovatele Marka Hłaska mě zaujaly na první pohled. Zejména jeho raná díla mě upoutala svou hloubkou, již v sobě skrývají. Výběr tématu pro mou diplomovou práci byl tedy jasný.

Dvě povídky, které jsem pro svou analýzu zvolil, jsou *Pętla* a *Pijany o dwunastej w południe*. První z nich je jedním z nejznámějších děl Marka Hłaska, ta druhá se však takové slávy nedočkala. Pojítkem mezi nimi je alkohol. V obou těchto dílech je hlavní hrdina nějakým způsobem alkoholem poznamenán.

Zdá se mi, že o tématu alkoholismu se obecně nemluví. Nemyslím tím, že je tabu. Připadá mi, že s touto závislostí jsou všichni smířeni a není nutné ji probírat. Přiznám se, že tento postoj jsem měl do nedávné doby také. Alkohol jednoduše existuje, sám piji příležitostně, a pokud si někdo chce ničit zdraví a život závislostí, je to jeho rozhodnutí.

Osobně jsem se však ve svém okolí setkal se smutným příběhem ženy, která také věřila, že se může od alkoholismu odpoutat. Byla vdaná a s manželem vychovávala dvě děti, byla oblíbená a v práci uznávaná. V průběhu pěti let jí ale život ukázal, že v každodenním životě může být spousta bolesti a trápení. První smutnou událostí v jejím dosud poklidném životě byla smrt jejího tatínka, poté nečekaně a náhle zemřel jeden z jejích mladších bratrů. Další ranou byla nehoda, při které zemřel její druhý bratr, když byl pod silným vlivem alkoholu. V dalším roce jí zemřela maminka a za nějaký čas manžel, který byl na pití závislý a jednoho dne se jednoduše upil k smrti. Tehdy se žena začala uzavírat do svého světa a začala také pít.

Byla již v důchodu, ale snažila se chodit do práce. Možná hledala způsob, jak vyplnit čas, aby nebyla sama s alkoholem, se svými myšlenkami. Zdálo se, že opravdu našla řešení, jak uniknout závislosti. Avšak alkohol byl vytrvalý. Opět jsem ji vídal na veřejnosti v podnapilém stavu a její chování se zhoršovalo. Hledala způsob, jak se dostat k alkoholu a možnosti znovu se opít. Několik lidí se jí snažilo pomoci a přesvědčit ji, aby šla na léčení. Jiní se jí začali stranit a snažili se jí vyhnout. Alkohol ji vzdaloval od přátel a blízkých. Přestala chodit do práce a zůstávala stále častěji se svou závislostí sama. Rodina se snažila všemožně pomoci, ale alkohol stále vyhrával. Přestala úplně vycházet mezi lidi. Nějakou dobu se o ní vůbec nevědělo a jako by se vytratila z povědomí spoluobčanů. Po nějakém čase ji lidé opět vídali na veřejnosti. Působila jako jiná žena, usměvavá, komunikativní a velice dobře vypadající.

Situace se uklidnila a vše nasvědčovalo tomu, že vše bude v pořádku. Poté však spáchala sebevraždu. Skočila do studny, aby ukončila své trápení.

Člověka nutí tato událost k zamyšlení. Proč začala pít, když viděla, kam až alkohol přivedl jejího bratra i manžela? Zřejmě v alkoholu hledala úlevu, zapomnění a možná i sílu překonávat bolest a smutek ze všech smutných událostí v jejím životě. Pravděpodobně se cítila osamocená a alkohol byl stále nablízku a poskytoval jí alespoň chvilkovou úlevu.

Oběťmi alkoholismu jsou však také blízcí těch, co mu propadli. Náš soused byl inteligentní, oblíbený, šťastně ženatý muž se třemi krásnými dětmi, úspěšný v práci a velmi zručný. Všichni ho hodnotili jako schopného a oblíbeného vedoucího. Časem se však situace změnila. Začal pít, pod vlivem alkoholu byl stále častěji. Dokonce i v práci byl opilý, ale pro jeho schopnosti byl tento stav přehlížen. Manželka se mu snažila pomoci, ale byla na tak těžký úkol sama. Rodiče nevěřili, spolupracovníci se odvraceli a dělali, že nic nevidí. Po nějaké době si manželé si začali stavět rodinný domek a vše vypadalo, že alkohol šel stranou. Šokující pro všechny bylo, že tento pán spáchal sebevraždu. Oběsil se na rozestavěném domku. Tam, kde chtěl žít se svou ženou a vychovávat děti. Proč ale nepomyslel na rodinu? Mohl si vybrat svou milující rodinu, která jej jistě podporovala, ale z nějakého důvodu si vybral alkohol. Nemyslel na nic a na nikoho, ani na své blízké. Po jeho smrti manželka vychovávala své děti sama. Alkohol se po nějakém čase znovu v její rodině ukázal, Mladší syn propadl alkoholu stejně jako otec, pouze jeho smrt byla jiná. V silně podnapilém stavu spadl na stavbě svého staršího bratra a na zranění zemřel. Proč začal pít úspěšný otec a proč začal pít syn? Viděl přece, co udělal alkohol s jeho otcem. Co se tedy stalo, že se nepoučil z tragédie, které byl jako dítě svědkem?

Když jsem si poprvé přečetl povídky Marka Hłaska, velmi mě zasáhly a zdálo se mi, že čtu příběh někoho, koho znám. Proto jsem se rozhodl svůj rozbor vybraných povídek směřovat právě tímto směrem a prozkoumat v nich tento fenomén hlouběji.

Marek Hłasko je v Polsku známým autorem. Je však znám spíše kvůli svému životu. Obklopuje jej totiž mýtus mladičkého rebelujícího spisovatele, který se rád bavil ve společnosti a žil bujným životem plným alkoholu a skandálů. Chtěl bych zjistit, co je na tomto mýtu pravdivého. Kromě něho samotného bych chtěl poodhalit důvody, které ho vedly k napsání těchto povídek. Chtěl bych odpovědět na otázku, zda autor volil toto téma náhodně, nebo se v těchto dílech objevují i prvky autobiografie.

V dílech tohoto polského spisovatele mě však alkohol zaujal bez jakýchkoli předsudků či spojení s autorem samotným. Na tuto problematiku bych se chtěl zaměřit důkladněji nejen kvůli svému osobnímu zájmu o příběhy povídek. Při provádění analýzy pod tímto úhlem pohledu bych rád zjistil, jakým způsobem Hłasko popisuje hrdiny svých povídek, kteří jsou na alkoholu závislí. Jak přesně pití ovlivňuje jejich chování? Jaký vliv má závislost na alkoholu na jejich okolí? Také chci zjistit, jakým způsobem na alkoholiky pohlíží společnost. V neposlední řadě také to, co hrdiny povídek k alkoholu vede.

Povídka *Pętla* byla také zfilmována, proto provedu rovněž srovnání tohoto snímku s knižní předlohou, na jejímž základě film vznikl. Chtěl bych se přesvědčit, zda se jedná o klasický případ, kdy film jednoduše ořízne příběh v knize a poté jej převede na stříbrné plátno, nebo film nabízí jiný úhel pohledu než kniha.

1 Marek Hłasko

1.1 Kalendárium života a tvorby

Marek Jakub Hłasko se narodil 14. ledna 1934 ve Varšavě. Jeho otec Maciej byl právník a jeho matka Maria Łucja úřednicí. V roce 1937 se rodiče Marka rozvádějí. Jeho otec opouští rodinu, znovu se ožení a v roce 1939 umírá ve věku 33 let. Celou tuto dobu až do roku 1944 Marek bydlí ve Varšavě; nejdříve s rodiči, poté pouze s matkou. Během varšavského povstání je dům, ve kterém bydleli, kompletně zničen. Začátkem listopadu 1944 se Marek se svou matkou stěhují do Čenstochové, kde bydlí u blízké známé až do března 1945.¹

Během svého pobytu v Čenstochové si Marek denně píše deník, ale pouze do března 1945. Protože ztratili ve Varšavě vše a také kvůli hledání práce a nového bydlení se matka s Markem stěhují do Chorzowa-Batory, kde bydlí jejich příbuzní. V červnu však odcházejí do Białystoku, kde začíná Maria pracovat v univerzální pojišťovně PZUW (Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych). Zde se setkává se svým budoucím manželem Kazimierzem Gryczkiewiczem. V roce 1946 se všichni tři stěhují do družstevního bytu ve Vratislavi, kde bydlí do roku 1950.²

Marek ukončuje základní školu v roce 1949 a nastupuje na lyceum ve Varšavě. Koncem roku však přerušuje studia a vrací se do Vratislavi. Ve stejném roce se jeho matka vdává za Kazimierza Gryczkiewicze. V roce 1950 začíná Marek pracovat v loděnici ve Vratislavi, po dokončení kurzu jako závozník. Koncem téhož roku se Markova matka s manželem stěhují do Varšavy. Marek se přestěhuje také a začíná pracovat jako řidič. Tehdy také začíná přemýšlet o psaní. V roce 1952 Marek se stává korespondentem deníku „Trybuna Ludu“. Navazuje kontakt se Svazem polských spisovatelů a posílá své texty k hodnocení. V listopadu 1952 dostává dopis od Bohdana Czeszka, literárního kritika jeho textů, který jej nabádá k další tvorbě. Následujícího roku Marek končí s prací řidiče a získává několikaměsíční stipendium Svazu polských spisovatelů a slib k publikování své tvorby ve sbírce děl mladých spisovatelů. Začátkem května odjíždí do Vratislavi, kde se bude zabývat pouze psaním. Tam také vzniká jeho debutové dílo *Baza Sokolowska*.³

Začátky však nebyly jednoduché. Měl mnoho pochybností, chybělo mu sebevědomí, neměl pocit svojí výjimečnosti. Měl strach, že pokud dobře nevyužije období tří měsíců, na které mu

¹ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 335,336

² Tamtéž, s. 336

³ Tamtéž, s. 337

bylo přiznáno stipendium, bude se muset vrátit do práce, a to bude znamenat, že je se psaním konec. Věděl moc dobře, že musí hodně pracovat a hodně číst. O tomto psal po několika letech v *Pięknych dwudziestolnich*:

...

*Był to piękny czas; byłem nareszcie sam, mogłem czytać, pisać, chodzić do teatru – ale nie wiedziałem, co mam robić najpierw. Kiedy zaczynałem pisać – zdawało mi się, że powinienem czytać, gdyż pomoże mi to w pisaniu; kiedy czytałem – zrywałem się i wybiegałem na miasto, gdyż wydawało mi się, że powinienem podglądać ludzi; rozmawiałem z ludźmi i wtedy wydawało mi się, że tracę czas na rozmowy a przecież powinienem pisać; Chryste Panie, myślałem, że zwariuję.*⁴

...

V dubnu roku 1954 začíná deník „Sztandar Młodych” vydávat povídku *Baza Sokołowska* na pokračování. V květnu pak vychází *Almanach Literacki*, ve kterém se tato povídka nachází vcelku. Toto je považováno jako faktický debut Marka Hłaska jako spisovatele. Během celého roku Marek dále intenzivně píše, zejména povídky. Následujícího roku začíná publikovat své povídky a fragmenty prózy v novinách a literárních periodících. V srpnu 1955 získává jeho povídka *Robotnicy* ocenění na 5. světovém festivalu mládeže a studentů ve Varšavě. Od 1. září začíná Hłasko pracovat v redakci „Po prostu”, kde píše fejetony a publikuje povídky.⁵

V roce 1956 je ve 4. čísle měsíčníku „Twórczość“ otisknuta povídka *Pętla*.

V květnu vychází první vydání (10 tis. exemplářů) sbírky povídek pod titulem *Pierwszy krok w chmurach*. V listopadu je v měsíčníku „Twórczość“ otisknuta delší povídka *Ósmy dzień tygodnia*. V následujícím roce vychází v Katovickém týdeníku na pokračování povídka *Głupcy wierzą w poranek* (později pod názvem *Następny do raju*). Sedmého května informuje varšavské periodikum „Życie Warszawy“ o podepsání smlouvy o natáčení filmu *Ósmy dzień tygodnia* v polsko-německé koprodukcii. V průběhu natáčení se Hłasko seznamuje s herečkou Sonjou Ziemann, která v tomto filmu hraje hlavní roli. Zároveň jsou natočeny další dva filmy podle Hłaskových povídek: *Pętla* režiséra Wojciecha Hase a *Baza ludzi umarłych* (podle povídky *Głupcy wierzą w poranek*) režiséra Czesława Petelského. Ve všech filmech je Hłasko

⁴ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoltni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 91

⁵ Tamtéž, s. 338

spoluautorem scénáře. Díky velikému úspěchu povídky *Pierwszy krok w chmurach* vychází ve stejném roce další dvě její vydání.⁶

V lednu roku 1958 získává Hłasko Literární cenu vydavatelů. V únoru odjíždí do Paříže, kam jej pozval Institut literatury v Paříži. Na začátku svého tamějšího pobytu Hłasko bydlí v sídle Institutu a redakci „Kultury“ v Maisons Laffitte. Na přelomu března a dubna vychází ve společném vydání *Cmentarze a Następny do raju* na náklady Institutu. Zároveň Hłasko získává za *Cmentarze* literární ocenění „Kultury“ pro národního spisovatele. V květnu se ve Varšavě v časopise „Trybuna Ludu“ objevuje odsuzující a útočný článek proti Hłaskovi: *Primadonna jednego tygodnia?* Tento článek je začátkem novinové kampaně snažící se jej zdiskreditovat. Povídky Marka Hłaska jsou vydány v Tel Avivu (v hebrejštině) a také Kodani a Budapešti. Během jara a léta 1958 Hłasko cestuje po Itálii a Německu, kde se setkává se Sonjou Ziemann. V září žádá o azyl v západním Berlíně z důvodu odmítnutí prodloužení platnosti svého pasu a okamžitého návratu do Polska.⁷

Během ledna 1959 Hłasko cestuje do Tel Avivu. V srpnu tohoto roku se na plátnech polských kin objeví film *Baza ludzi umarłych*, ovšem beze zmínky Hłaskova jména v závěrečných titulcích. Jeho díla jsou vydávána v Londýně, New Yorku, Paříži, Helsinkách, Tokiu, Soulu, Turíně, Stockholmu a Oslu. Během července 1960 do Tel Avivu přijíždí Sonja Ziemann a Hłasko se rozhodne si ji vzít. Během jeho pobytu se setkává s Esther Steinbachovou, do které se zamiluje a na kterou bude vzpomínat a bude se snažit k ní vrátit. Jeho díla jsou dále překládána a vydávána ve Finsku, Německu, USA, Španělsku, Holandsku a Jugoslávii.⁸

Začátkem února 1962 Hłasko odjíždí do Londýna, kde Sonja natáčí film. Tam se také 20. února vezmou. V květnu se přes Rakousko, Itálii a Řecko vrací do Izraele. Tam přebývá do poloviny července, kdy za ním přijíždí Sonja. Spolu pak cestují přes Benátky do Rakouska, Německa a dále do Švýcarska. Během roku 1962 Hłasko přebývá ve Švýcarsku a Německu a píše. Vznikají jeho „izraelská“ díla. Zkouší také psát filmové scénáře. V květnu se v časopise „Kultura“ objevuje první z jeho děl s izraelskou tematikou: *W dzień śmierci Jego*. V srpnu dokončuje román *Brudne czyny*, v prosinci vychází v časopise „Kultura“ povídka *Stacja*. V květnu roku 1963 vydává Institut literatury sbírku *Opowiadania*, v červnu Hłasko dokončuje román *Wszyscy byli odwrócení*. Na podzim 1963 jej však sužují zdravotní

⁶ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 338

⁷ Tamtéž, s. 339

⁸ Tamtéž, s. 339, 340

problémy a pobyty v nemocnici, které tají před rodinou a známými. Od 8. listopadu do 8. prosince je Hłasko ve vězení za dopravní přestupky, poté je znovu v nemocnici.⁹

V roce 1964 Institut literatury vydává zároveň *Brudne czyny* a *Wszyscy byli odwrócení*. V této době Hłasko přebývá především v Curychu, kde Sonja hraje v divadle. Zde jej také postihne otrava a další pobyt v nemocnici. Na jaře 1964 se plánuje setkat s matkou v Jugoslávii, ale toto setkání je odloženo s ohledem na jeho zdravotní stav. Setkávají se na podzim téhož roku a je to jediné jejich setkání během celé doby, kdy je Hłasko v zahraničí. Poté se vrací znovu do Curychu. Při svém pobytu ve Švýcarsku spolupracuje s týdeníkem „Weltwoche“, kde vydává své fejetony od června 1965 do května 1966. V létě spolu se Sonjou odjíždí na týden do Itálie. Sonja se poté vrací k nemocnému synovi. Hłasko zůstává v Itálii a dokončuje novou knihu *Sowa, córka piekarza*. Rozhodne se se Sonjou rozvést a nevracet se k ní. V září se objevuje

v Paříži a znovu bydlí v Maisons Laffitte, kde píše další knihu. V číslech 11 a 12 časopisu „Kultura“ vychází první úryvky knihy *Piękni dwudziestoletni*. V lednu 1966 se v Paříži setkává se svou izraelskou láskou Esther. V únoru odjíždí do Hollywoodu, kam jej pozval filmový producent na doporučení Romana Polańskiego. V květnu Institut literatury vydává jeho dílo *Piękni dwudziestoletni*. Na náklady polského kulturního fondu vychází v Londýně kniha obsahující dvě delší povídky: *Nawrócony w Jaffie* a *Opowiem wam o Esther*. Dne 7. července v Polsku náhle umírá jeho nevlastní otec Kazimierz Gryczkiewicz.¹⁰

V roce 1967 Hłasko žije v Kalifornii i přes fiasko spolupráce s filmovým průmyslem. Střídá různá ležerní zaměstnání, mimo jiné i literární. Píše také vlastní výtvary. Vydělané peníze využívá především na pilotní výcvik. V číslech 5/67, 7-8/67 a 10/67 časopisu „Kultura“ vychází jeho *Listy z Ameryki*. V roce 1968 vychází v Paříži jeho kniha *Sowa, córka piekarza*, která je poslední knihou vydanou za autorova života. Německá televize plánuje natočit film podle povídky *Wszyscy byli odwrócení*, hlavní roli v tomto filmu má hrát Sonja Ziemann a natáčet se má v Ejlatu v Izraeli. Sonja chce Hłaska do natáčení zapojit. V dopise matce Hłasko informuje o své nové knize, která má být první z jeho „amerických“ děl: *Palcie ryż każdego dnia*.¹¹

V roce 1969 se Hłasko rozvádí se Sonjou, získává právo pobytu a práce v USA. Ukončuje pilotní výcvik a získává pilotní licenci. Dokončuje knihu rozepsanou v předchozím roce.

⁹ CZYŻEWSKI, Andrzej. *Piękni dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski*. Warszawa: Elf, 2005, s. 340

¹⁰ Tamtéž, s. 341

¹¹ Tamtéž, s. 342

V květnu dostává telegram od Sonji zároveň s letenkou do Izraele. Dvacátého května přijíždí do Tel Avivu, odkud dále cestuje do Ejlatu na místo natáčení. Po skončení natáčení filmu se vrací do Tel Avivu, kde zůstává do 28. května. Poté odjíždí do Mnichova. Začátkem června Hłasko přijíždí do Wiesbadenu, kde se zdrží u redaktora H. J. Bobermina, producenta filmu *Wszyscy byli odwrócení*. Podepisuje smlouvu na další spolupráci s televizí, bere si zálohu a zařizuje si vízum a letenku do Izraele. V předvečer odjezdu, v noci z pátku 13. června na sobotu 14. června, Marek Hłasko náhle umírá v Boberminově domě ve Wiesbadenu. Příčinou smrti bylo předávkování prášky na spaní spojené s alkoholem. Jeho pohřeb se konal 20. června ve Wiesbadenu. Byla přítomna Sonja a také Markova matka. Dne 18. listopadu 1975 se konal druhý pohřeb Marka Hłaski na varšavském hřbitově Powązki.¹²

1.2 Obecný popis Hłaskovy tvorby

Marek Hłasko se možná nestal nejvýznamějším spisovatelem ročníku 1956, ale byl průkopníkem a především byl zahalen legendou. Začal psát velmi brzy, proto jeho první dílo *Baza Sokołowska* ze začátku 50. let ještě spadalo do socrealismu. Ve velkém kontrastu ke své velmi rané tvorbě vydává *Pierwszy krok w chmurach* a kritici jej považují za spisovatele velkých možností. Mnohokrát o sobě deklaroval, že je socialista nebo komunista. Mimo to však realitu nepřikrášloval ani nijak nezlehčoval. Prostředí a problematika jeho tvorby se příliš nevzdalovaly od literatury socrealismu. Hłasko píše o předměstích, prostředí dělníků, práci, vojenské službě, alkoholismu a zvláště o lásce, čili o běžných věcech, které patřily do socrealismu. Ty však ve své tvorbě následně znehodnotil a zkompromitoval.¹³

Jeho povídky jsou naplněny povstáním a nespokojeností s realitou. Díky tomu také Hłasko získává nálepku „spisovatele-povstalice“. Ukazoval to, co komunistická propaganda svědomitě přehlížela: hnus, demoralizaci, nesplněné sny. Je fenomenální, že se takto bouřícímu se spisovateli vůbec povedlo dostat se v 50. letech do popředí literární scény. Tehdy byli spisovatelé buď nástroji vlády, nebo jí byli bez milosti vyhubeni. Hłasko patřil mezi druhé jmenované. Ve své tvorbě se nezajímal o tehdy obvyklá a „správná“ témata. Popisoval životní situace běžných lidí a dotkl se tehdy nejvyšší svátosti, komunistické strany.¹⁴ Nejvíce je to podle mne patrné na hrdinech jeho povídek. Nejsou to typičtí hrdinové

¹² CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 342

¹³ DREWNOWSKI, Tadeusz. Próba scalenia: obiegi-wzorce-style. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997, s. 177, 178

¹⁴ AUTOR WYKŁĘTY. *Pamięć.pl: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej* [online]. 2013 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://pamiec.pl/pa/teksty/wywiady/13167,AUTOR-WYKLETY.html>

komunismu, kteří díky tvrdé práci dosáhnou štěstí a blahobytu. V Hłaskových dílech se svět zdá temný a ošklivý a cítíme jakousi beznaděj, které v mnoha případech dělá společníka alkohol. Tak jak popíšu níže ve svých analýzách, hrdinové těchto povídek mají své plány a sny. Ty jsou však v konfrontaci s brutalitou světa předurčeny k neúspěchu. Dva hlavní hrdinové, kterými se budu zabývat, jsou osamocení a žijí na okraji společnosti. Snaží se bojovat o své sny nebo přání. Ty jsou však zničeny. V případě Kuby v Pętli kvůli ostatním lidem. Opilec z povídky Pijany o dwunastej w południe sní o šťastném životě, když se však věci vyvíjí úplně jiným směrem, hrdinu to pomalu zničí.

V totalitních podmínkách takového povstání proti zavedeným pravidlům směřovalo v Hłaskových povídkách, i když možná nevědomky, proti politice. To nakonec vedlo k cenzuře jeho děl. Po jeho odjezdu do zahraničí Hłasko jako spisovatel zmizel z polské literární scény. Jeho knížky nebyly v Polsku vydávány do konce 70. let ani po jeho smrti.¹⁵

1.3 Hłasko a vznik legendy

Marek Hłasko je příkladem spisovatele, který je více znám díky svému životu než díky svým dílům. Jeho biografie je plná alkoholu a zábavy. Byl to velmi oblíbený autor, ale zvláště v Polsku kolem něj vzniklo mnoho mystifikací a legend, které ne vždy byly jeho zásluhou. Během studia jeho biografie jsem narazil na mnoho informací o tom, jak se dostal na výsluní, ovšem poté byl do jisté míry vyhnán z vlasti.

Na začátku roku 1954 opouští Marek Vratislav a vrací se do Varšavy. Přebývá u různých známých a nových přátel. Úspěch a příslib debutu *Bazy Sokołowskiej* v *Almanachu* mu dodají křídla a utvrzují jej v tom, že si vybral správnou životní cestu. Má motivaci k práci, ale jeho úspěch s sebou přináší i krátkodobé závratě. Igor Newerly publikuje 31. ledna 1954 v časopise „Nowa Kultura“ text, který má být vstupem do *Almanachu Młodych*. Obsahuje dlouhý fragment o Hłaskovi, ale bez uvedení jeho jména¹⁶:

...

Wiek – 20 lat, wykształcenie – szkoła podstawowa i rok mechanicznej, zawód, kierowca samochodowy.

¹⁵ DREWNOWSKI, Tadeusz. Próba scalenia: obiegi-wzorce-style. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997, s. 179

¹⁶ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 101

Przyniósł – pamiętam – opowiadanie z życia bazy transportowej. Starannie przepisany maszynopis wyjął zza pazuchy ostrożnie, by nie ubrudzić czarnymi od smarów paluchami i przeproszał najmocniej, że przychodzi do Związku Literatów, że zdaje sobie sprawę, jakie to pisanie jego jest nic nie warte, ale nie może się od niego odczepić, więc niech już mu pisarze powiedzą, raz na zawsze... itd.

Pociągnął swoją ciężarówką do Jeleniej Góry, a myśmy w Komisji Młodzieżowej czytali. Było to jedno z najlepszych opowiadań, jakie się nam zdarzyło otrzymać.¹⁷

...

Podle Czyżewského je toto moment, kdy se zrodila legenda o Hłaskovi. Newerly v tomto textu vytvořil mýtus od chlapci, který začíná psát s rukama umazanýma od oleje. Hłasko však pocházel z rodiny polské inteligence. V době socialismu to bylo překážkou pro každého, stejně tak pro někoho, kdo chtěl debutovat jako spisovatel. Odtud se právě vzala mystifikace o dělnickém původu Marka. Zřejmě ji vymyslel vratislavský spisovatel Stefan Łoś. Vše se shodovalo – z oficiálních dokumentů o Hłaskově zaměstnáních vyplývalo, že pracoval pouze jako řidič, nedokončil žádné lyceum a pracoval jako dělnický korespondent „Trybuny Ludu“, takže měl samé plusy. Tomuto uvěřil právě Newerly. Ve skutečnosti tomu tak nebylo, poněvadž v momentě, kdy se Hłasko naplno věnoval psaní, už nepracoval.¹⁸ V jeho životě začíná ohromující období. Jeho sláva jako oslnivého spisovatele roste. Zapůsobily tak silně pozitivní recenze jeho prvních děl, nebo byl právě takový mladý schopný autor v té době potřeba, nebo snad zapůsobil Marek svým kouzlem osobnosti? Nebo vše najednou? Není však pochyb, že už tehdy se Hłasko ocitl v literárních kruzích, kde se poznává s legendárními autory. Právě tito spisovatelé se s ním chtějí přátelit, nabízejí mu exempláře svých nových knih s věnováními. S tímto vším se pojí pití vodky a bruderszafty.¹⁹

Hłasko se snaží psát, žít normálně. To mu však jeho rostoucí popularita a sláva neulehčuje. Zejména v Polsku, kde se každá příležitost ctí vodkou. Dokonce známý spisovatel, Jerzy Andrzejewski, při setkání s talentovaným mladým Markem jej v zájmu delšího rozhovoru nepozve na procházku kolem Visly, nezve jej do kavárny ani do vlastního domu, ale pozve jej do druhořadé hospody na vodku. Lidí, kteří se pohybovali v literárním, hereckém a uměleckém prostředí a ve společném pití se svými idoly viděli způsob, jak jim vyjádřit svou

¹⁷ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 102

¹⁸ AUTOR WYKŁĘTY. Pamięć.pl: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej [online]. 2013 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://pamiec.pl/pa/teksty/wywiady/13167,AUTOR-WYKLETY.html>

¹⁹ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 102

úctu, bylo mnoho a mnoho. Hłasko byl společenský a byl si vědom toho, že nemůže všechen svůj čas věnovat psaní. Avšak v jádru měl slabou vůli a ne zrovna nejlepší zdraví. Silný muž, za jakého Marek chtěl, aby jej lidé viděli, však musel umět pít. Takto probíhalo mnoho večerů a také dnů po nich, během kterých bylo těžké pracovat. A jeho obrázek jako alkoholika poté vytvářeli ti „známí“, kteří jej na vodku nejvíce lákali a zvali.²⁰

Ala Kozłowska vyprávěla, jak vypadalo její poslední setkání s Hłaskem:

...

Marek w 1954 albo w 1955 przyjechał kiedyś do Częstochowy. Już był kimś znanym, sławnym, ale to było jeszcze przed wydaniem jego pierwszej książki. Chciałam się nim pochwalić przed koleżankami. Poszliśmy je odwiedzić. Potem Marek powiedział po cichu do mnie: „wiesz, twoje koleżanki są głupie, chcę pójść gdzieś tylko z tobą.“ Tak zrobiliśmy.

Poszliśmy od jakieś przyzwoitej restauracji, coś jedliśmy, rozmawialiśmy. Byłoby wszystko dobrze, ale zjawił się tam mój znajomy aktor z teatru. Był w towarzystwie redaktora miejscowej gazety, starszego od nas. Panowie przysiedli się do stolika, nastąpiła prezentacja. Redaktor wpadł w zachwyt, że sam Marek Hłasko, że zaszczyt dla miasta i dla nich, i zaczęło się częstowanie, biesiadowanie, hałaśliwe rozmowy. „Musi się Pan z nami napić, taka okazja, jak to nie napije się pan z nami?” Towarzystwo się powiększało, Marek podlewany wódką rozochocił się i nie chciał wychodzić.

...

Alu, která se snažila toto veselí ukončit, každou chvíli někdo vyzýval k tanci a Markovo pití nadále pokračovalo.

...

W którymś momencie zaczęło się tłuc szkło, kelner chciał telefonować po milicję, wzpersadowano mu to.

...

Nakonec se po značném úsilí povedlo Ale odvézt opilého Marka domů.

...

²⁰ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 110

Następnego dnia powiedziałam mu, że jestem na niego obrażona, że jeżeli zaprasza się dziewczynę do lokalu, to nie upija się, narażając ją na kłopotliwą sytuację. Marek też się obraził, wyjechał i tak się złożyło, że nie zobaczyłam go już więcej²¹.

...

Když Hłasko v roce 1955 vydává povídku *Robotnicy*, za kterou vyhraje speciální Cenu práce, začíná období, kdy vznikají všechny jeho důležité práce vydané v Polsku. Na podzim v „Po prostu“ vychází *Pijany o dwunastej w południe*, *Śliczna dziewczyna* a v časopise „Nowa Kultura“ povídka *Pierwszy krok w chmurach*. Tyto povídky si získaly mnoho čtenářů. Znamenaly totiž otřes. Nesly v sobě nespokojenost s ohryznou realitou, na kterou bylo běžné si pouze zvyknout. Povídky znamenaly povstání proti akceptaci zla. Tyto problémy se týkaly všech. Někomu se Hłasko zdál jako pesimista a bard alkoholismu, většina čtenářů však v těchto povídkách nacházela vlastní potlačované pocity a myšlenky a uznala, že Hłasko píše pravdivě.²²

Rozzlobené povídky zaujaly také filmaře, kterým bylo vzepření se realitě také blízké. Už v roce 1955 mladý spisovatel dostává nabídky ke spolupráci na vytvoření scénáře a psaní vlastních krátkých filmů. V tom roce Hłasko také podepisuje smlouvu s vydavatelstvím Czytelnik na sbírku povídek. Toto tvůrčí vypětí si však na autorovi vybírá velkou cenu. Čím větší byly stavy euforie a uspokojení, tím hlubší byly deprese. Došlo k úniku od těch, kteří ho mají rádi. Únik dívky, kterou měl rád on. A tímto únikem byl alkohol. Frustrovalo jej, že na polském literárním výsluní je to v jádru stejné jako mezi řidiči, ale více falešné. A že nemá další směr, kterým by se ubíral.²³

Na přelomu roku se Hłasko **zřejmě** pokouší o sebevraždu. O tomto tématu tehdy kolovaly různé pověsti, zvěsti, řeči a polopravdy. Nejširěji vše popsal Zygmunt Mycielski ve svém deníku. Dne 9. ledna 1956 si zapsal:

...

Staś przywózł mi wczoraj wiadomość o samobójstwie Hłaski. Jest odratowany – podobno z trudem. Bardzo to wstrząsające. Hłasko – młody, wariatowaty, bardzo zdolny pisarz [...] Swego czasu przyjaciel Andrzejewskiego (z którym był kiedyś przez całą noc u mnie, pili, gadali...) pisał potem drobne rzeczy w „Po prostu“.

²¹ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestolecie: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 110, 111

²² Tamtéž, s. 119

²³ Tamtéž, s. 120

Widocznie też nie może się tu zmieścić ze swoim pesymizmem. Nie mam szczegółów. Jerzy Andrzejewski podobno znowu pije i rozłazi się w najgorszym towarzystwie, po kilku warszawskich lokalach.

W redakcji „Przeglądu” Jaromir Ochęduszek przedstawił m sprawę Hłaski jako nic nie znaczącą awanturę pijacką – mistyfikację z kilku proszkami veramonu, które wziął i zanieśli go – rzekomo pijanego tylko do kliniki „Omega”²⁴

...

Tato druhá verze příběhu je pravděpodobnější. Hlasko měl rád mystifikace, nevyjímaje ty vysoce rizikové. Tyto údajné pokusy o sebevraždu měly velký dopad na jeho známé. Mycielski dále specifikuje svůj rozhovor s Iwaszkiewiczem²⁵:

...

Jarosław raczej niechętnie o tym mówił – jak zwykle o sprawach nieprzyjemnych. Jednakże z dużą sympatią dla Hłaski i z uznaniem dla jego dużego talentu pisarskiego. Zdolny, dziki, pesymistyczny, „rozłożony”, zapity i hysteryczny chłopak. W dodatku sprzęgnięty początkowo z Andrzejewskim, mieszkający potem u Dygata – dwa złe wpływy na takiego. Bez domu (ma tu matkę na Żoliborzu, bo kiedyś odprowadzałem go tam, więc wiem) – bez pieniędzy, chociaż wydają teraz jego tom, ale z jego cygańską dezorganizacją życia wszystko to nie trzyma się kupy – zrobił to zdaje się w noc sylwestrową.

...

Na tento incident vzpomíná sám Hlasko v dramatickém dopise adresovaném Jerzemu Andrzejewskému ze začátku ledna 1956:

...

O jedno Cię proszę Jerzy, doczytaj do końca. Nie mogę nie potrafię usprawiedliwić się przed Tobą, nie mam nic na usprawiedliwienie [...] W sylwestra byłem [...] – wypilem ze znajomym ćwiartkę wódki, potem pojechałem do matki – tam wypilem jeszcze parę kieliszków i potem już się nie zatrzymałem. Owszem, zatrzymałem się. W komisariacie. Tym razem pokarał mnie Bóg, bo rzeczywiście, od 4 dni leżę w łóżku, nie mogę nawet jeść – jakieś zatrucie, czy coś w tym rodzaju.

²⁴ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 120

²⁵ Tamtéž, s. 120, 121

*No cóż. To niestety nalóg, który robi ze mnie bydlę, być może że aktualnie nie ma już w tym mojej wielkiej winy, być może jest [...] Tak dalej już nie można. W piątek pójdę do lekarza: jeśli powie mi, że naprawdę mogę się wyciągnąć z tego – będę próbował ze wszystkich sił. Wyjadę, postaram się pracować jak się da najlepiej. Co z tego wyjdzie, zobaczymy.*²⁶

...

Ve čtvrtém čísle prestižního měsíčníku „Twórczość” z roku 1956 vychází povídka „Pętla“. Už samotné publikování v tomto měsíčníku mělo svou váhu, byla zde tištěna díla uznávaných autorů. Tato delší povídka plně zasluhovala uznání. Byla a zůstala jedním z nejlepších děl Marka Hłaska. Je obrazem alkoholismu a vášnivým protestem proti této závislosti.²⁷

V životě Hłaska začíná období, které trvalo až do jeho odjezdu do zahraničí. Neuplyne ani týden, kdy by se v denním tisku, magazínech nebo literárních časopisech o něm neobjevil nějaký článek nebo alespoň zmínka. Cena za tuto nezvyklou popularitu byla vysoká. Hłaskovu osobnost zahalovala legenda. Ti, co jej znali osobně, o něm mluví srdečně a se sentimentem. Ve veřejném mínění však přetrvával obraz Hłaska jako pijáka, dobrodruha a neotesance. A tento názor se ukázal jako trvalý.²⁸

Je pravděpodobné, že motivem k odjezdu do zahraničí byl útěk z polských literárních salónů, kde se vědomě šířily zvěsti, že za svůj úspěch vděčí protekci osobností jako Iwaszkiewicz, Andrzejewski nebo Bereza. Kolem Hłaska se točily ošklivé pomluvy o brutalitě, alkoholismu a rozhazování peněz. Tou nejbolestnější pomluvou bylo, že ve skutečnosti píše Andrzejewski a Hłasko pouze vkládá vulgarismy, že všechny jeho úspěchy jsou nafouknuté a za všechno vděčí svým mužským ochráncům. Že oni jej nehledají, ale naopak on se ze všech sil drží jejich sukně. Hłasko to vše už nemohl dále ignorovat. Měl ambice zjistit, jakou má hodnotu mimo dosah pomlouvačného prostředí v Polsku. Možná chtěl utéct do světa, který hodnotí lidi přísně, ale nestranně. Hłasko odjížděl z Polska demoralizovaný. Demoralizovala jej zbytečná lehkost života, atmosféra popularity i oblíbenosti, hodně peněz. Všechny úspěchy doprovázel alkohol. Vše se dělo v kraji, kde povinným společenským rituálem je pití. Pití z důvodu neúspěchu, zapíjení úspěchu, pití při příležitosti svatby, narození dítěte, křtu, prvního přijímání a pohřbu.²⁹

²⁶ CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestolecie: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 121

²⁷ Tamtéž, s. 121, 122

²⁸ Tamtéž, s. 128

²⁹ Tamtéž, s. 147

Chce se vydat do zahraničí, jako každý mladý člověk si přeje poznat svět, který doteď znal jen z knih a vyprávění. V tehdejší době, kdy pouze cesta do socialistického Československa s sebou přinášela mnoho problémů, byla už týdenní cesta do zahraničí obrovskou zkušeností. Literární přátelé Marka si stýskali po Paříži, proto i on chtěl vidět, jak to tam vypadá.³⁰ Chce si tento sen splnit, a tak píše dopis s prosbou o pomoc A. Słoimskému, který je předsedou ZLP (Svazu polských spisovatelů)³¹:

...

Zwracam się do Pana z umrzejmą prośbą, aby ułatwił mi Pan wyjazd na jakiś czas do innego kraju. Nigdzie dotychczas nie byłem, nie widziałem w życiu porządnego przedstawienia w teatrze, nie widziałem dziesięciu dobrych filmów; i czasem kiedy czytam książki innych ludzi i kiedy pomyślę o ich wiedzy – czuję się w swojej roli wprost śmieszny [...] Nie mam niestety żadnych krewnych poza Polską; a ponieważ nie znam żadnego języka i nie mogę pojechać jako korespondent jakiegokolwiek gazety – moje szanse wyjazdu są żadne. Proszę mi pomóc, jeśli Pan uważa że warto. Chciałbym jeszcze coś zobaczyć i napisać, nim kompletnie zgłupieję pośród ruin, knajp i plotek.

Marek Hłasko

...

Na podzim 1957 bylo Hłaskovi přiznáno tolik vysněné stipendium. Později se však objevily potíže, kdy ministerstvo vnitra odvolalo dohodu o vydání cestovního pasu. Ministr kultury však tuto změnu, vědomě nebo ne, ignoroval a pas Markovi neodebral. Andrzej Czyżewski má za to, že to nebyla náhoda. Je si jist, že tyto intriky měly za cíl Hłasku, tehdy už nepohodlného, z Polska vypudit. Je možné, že Hłasko tehdy tušil, že jsou to intriky. Rozhodl se vsadit vše na jednu kartu. Na odjezdu do zahraničí mu velmi záleželo. Ještě v roce 1957 navázal kontakt s Jerzym Giedroyciem, který v Maisons-Laffitte vedl Instytut Literacki. Hłasko během odjezdu z Polska předpokládal, že se za několik měsíců vrátí, dlouhodobý pobyt na západě neplánoval. Start ve Francii se mu však velmi vydařil. V březnu roku 1958 pod záštitou Literárního institutu vydal v knižní podobě *Cmentarze* a *Następny do raju*. Hłasko však tušil, že vydáním povídky *Cmentarze* si zavírá cestu zpět do vlasti. Giedroyc měl velký zájem na jejím vydání už na podzim roku 1957 (strojopis povídky už dříve do Francie

³⁰ AUTOR WYKŁĘTY. *Pamięć.pl: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej* [online]. 2013 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://pamiec.pl/pa/teksty/wywiady/13167,AUTOR-WYKLETY.html>

³¹ CZYŻEWSKI, Andrzej. *Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski*. Warszawa: Elf, 2005, s. 147

přivezla Agnieszka Osiecka). Hłasko však Giedroyc prosil, aby tuto povídku nevydával. Věděl, že kdyby se tak stalo, nikdy by z Polska neodjel. Když už však ve Francii byl, rozhodl se zariskovat a vydat ji. Navíc všechny potíže spojené s odjezdem mu pouze potvrdily, že i tak by měl v Polsku s dalším psaním pouze problémy.³²

Když Hłasko odjíždí do Maisons-Laffitte, Jerzy Giedroyc je z toho zklamán. Podle něj odjel v momentě, kdy se před ním otvírala velká kariéra. Podle Czyżewského tak Hłasko učinil díky Jankovi Rojewskému, kterého znal ještě z Polska a který jej na západě vyhledal. Nejspíše právě on jej lákal k odjezdu do Německa. Poté společně vyrazili do Itálie, kde se měli pokusit o prodloužení platnosti Hłaskova pasu. Ambasáda PRL (Polska Rzeczpospolita Ludowa) v Římě vyslala do Varšavy dotaz, zda může prodloužit platnost pasu. Odpověď byla kategorická. Hłasko se měl hlásit u polské vojenské posádky v západním Berlíně. Toto byla pravděpodobně past. Do západního Berlína totiž bylo možné přicestovat bez jakýchkoli dokumentů, avšak vycestovat bez víza a platného pasu bylo nemožné. A právě tehdy v říjnu 1958 končila platnost Hłaskova pasu. Buď se tedy mohl vrátit do vlasti, nebo požádat o azyl. Jsem však přesvědčen, že návrat by byl ekvivalentem k zatčení. Toto potvrzují slova Władysława Gomułky, která zapsal 23. ledna 1959 redaktor Mieczysław Rakowski: „Hłaska je nutno po jeho návratu okamžitě zavřít“. Z úhlu pohledu komunistické vlády PRL Hłasko spáchal téměř zločin – v Literárním institutu totiž vydal antisocialistickou knihu. Je tedy více než jisté, že by byl po svém návratu uvězněn.³³

Hłasko si jako spisovatel vedl dobře i v zahraničí dobře. Tisk v PRL ovšem rád opakoval, že od svatby s herečkou Sonjou Ziemann v roce 1961 nic nenapsal. Což byla mystifikace komunistické vlády. S výjimkou odjezdu do Izraele, Hłasko vydal každý rok nějakou knihu. Více pak během let, která byla pro něj velmi těžká, kdy zažíval depresi a rozvod. Jeho knihy byly také přeloženy do mnoha jazyků. Vláda PRL se tak snažila Hłaska očernit. Czyżewski dále říká, že materiály v IPN (Instytut Pamięci Narodowej) Hłaska popisují jako alkoholika, kompletně zdemoralizovaného a neschopného. Takto o něm psali důstojníci tajných služeb PRL, donašeči a novináři provádějící politické příkazy. K tomu se přidaly výpovědi osob, u kterých je možné cítit profesní závist. Část těchto lidí teprve nedávno přešla do důchodu.

³² AUTOR WYKŁĘTY. *Pamięć.pl: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej* [online]. 2013 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://pamiec.pl/pa/teksty/wywiady/13167,AUTOR-WYKLETY.html>

³³ Tamtéž

Ještě v posledních letech psali knihy a články nebo dávali rozhovory, kde ještě dále prohlubovali dřívější lži.³⁴

Rovněž Maria Gryczkiewicz – matka Hłaska a teta Czyżewského – byla pod dohledem vlády. V roce 1966 zemřel její druhý muž. Zůstala sama v bytě a chtěla si zajistit přivýdělek. Někdo jí poradil, aby pronajala pokoj v bytě. První nájemnicí byla televizní redaktorka, která spolupracovala s tajnou službou SB (Służba Bezpieczeństwa) – jak vyplývá z knihy Pajęczyna Barbary Stanisławczyk a Dariusze Wilczaka. Poté se objevil pan Henio, stálý pracovník SB, jež Marii dělal společníka až do její smrti. Dělal dojem varšavského „cwaniaczka“, šikuly, který všechno zařídí: skočí pro cigarety, koupí maso bez čekání ve frontě, jak je potřeba – prodá nějaký kus nábytku. Hrál roli přítele domácnosti. Tato známost uchránila matku spisovatele před celodenní domovní prohlídkou, která se odehrála v květnu 1968. Teprve odtajněné složky SB vysvětlily důvod tohoto postupu. Teorie vyšetřovatelů zněla absurdně: Marek Hłasko byl obviněn ze spoluúčasti na únosu a vraždě Bohdana Piaseckého – syna tehdejšího politického hodnostáře. Patnáctiletý Piasecký byl unesen v roce 1957, avšak po letech bylo vyšetřování obnoveno na popud jeho otce Bolesława. A Marek Hłasko se ocitl v okruhu podezřelých. Jednou z operačních aktivit byla právě domovní prohlídka u matky spisovatele. Policie hledala psací stroj, zbraň a kožich. Byla zabavena korespondence Hłaska s jeho matkou, rukopisy a jeho knihy vydané v zahraničí. V plánu bylo také prohledat byt, kde Marek bydlel těsně před svým odjezdem do zahraničí. Během vyšetřování byli jako svědci vyslýcháni jeho známí i matka.³⁵

Když v červnu 1969 Marek Hłasko náhle zemřel, „Express Wieczorny” psal o smrti „zrádce vlasti, který očerňoval lidové Polsko”. Toto byla další hořká kapka. Zcela jinak reagovala televize RFN v západním Německu. V den Hłaskova pohřbu změnila program a vysílala film *Pętla*. V PRL se ještě objevily celkem zlomyslné texty Jana Zbigniewa Słojewskiego. Poté dlouho nic. Po Hłaskově smrti se v PRL objevovaly jednotlivé povídky v antologii polského románu. Okolo roku 1980 se strhla lavina neoficiálních vydavatelství. V zimě 1981 Komorní divadlo v Krakově ve spolupráci se NSZZ Solidaritou připravilo inscenizaci Hłaskovy povídky *Cmentarze*, kde mimo jiné hrál například Jerzy Stuhr. Poté nastal válečný stav, ale pomalu se situace zlepšovala. V roce 1983 Bogdan Rudnicki vydal biografii Marka Hłaska, ve které zručně shrnul díla, která nebyla v Polsku vydávána. Vydavatelství Czytelnik vydalo v roce 1985 čtyřdílné *Utwory wybrane*, chatrně slepené, ale v obrovském nákladu. V těch

³⁴ AUTOR WYKŁĘTY. *Pamięć.pl: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej* [online]. 2013 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://pamiec.pl/pa/teksty/wywiady/13167,AUTOR-WYKLETY.html>

³⁵ Tamtéž

však chyběly povídky *Sowa, córka piekarza* a *Piękni dwudziestoletni*. Druhá z nich padla za obět' cenzury. Tuto povídku vydalo ještě v roce 1989 vydavatelství Alfa. Tentokrát cenzura škrtila pouze dvě věty.³⁶

Před studiem Hlaskovy biografie jsem o něm věděl pouze to, že vedl bohémský život a že je více známý právě díky svému rebelskému stylu života, než díky své tvorbě. Právě v tom podle mne spočívá legenda Marka Hlaska. To ale neznamena, že ji stvořil on sám a vědomě. Podobně je tomu zřejmě i s Ernestem Hemingwayem. Jako první věc o něm mě napadá Kuba a mojito a až poté Stařec a moře. Tak jako každá legenda má v sobě kus pravdy, tak i mýtus o Hlaskovi měl pravdivý základ. Když se vysloví jeho jméno, jako první se člověku vybaví alkohol, bohémství a předčasná sebevražda. Teprve poté se v mysli objeví *Pierwszy krok chmurach*. Toto je zmíněný pravdivý základ. Je pravda, že měl Hlasko rád společnost. Do ní se však dostal po svém raketovém startu a úspěchu své rané tvorby. Dostal se do nejvyšší literární společnosti, která pro něj byla vzorem. Jak jeho sláva rostla, čím dál více lidí jej chtělo poznat, popovídat si s ním, a hlavně se s ním napít. Takto na něj vzpomíná Józef Hen:³⁷

...

Co do pijaństwa: nie mogłem oprzeć się wrażeniu, że to inni go rozpijali. Każdy chciał z nim wypić. Snobowało się na to...

...

Tady se pravda poněkud zamlžuje a vzniká mýtus. I když měl společnost rád a bohémský styl života mu nevadil, jeho sláva jej zřejmě také těšila, avšak nebyla to zcela jeho vina, že se o něm šířily řeči. Jak jsem již zmínil výše, vznikaly o něm pomluvy, že knihy, díky kterým se dostal na výsluní, nejsou jeho dílem. Veřejnost jej viděla pouze jako alkoholika. Po jeho odjezdu se věci ještě více zhoršily a jeho jméno bylo dále vědomě očerňováno. Stal se nepohodlným pro komunistickou vládu, jeho knihy nebyly vydávány a byl označen za „zrádce vlasti“, který by byl okamžitě uvězněn, pokud by se vrátil do své země. Ti, co jej znali osobně, na něho vřele vzpomínají, podle nich byl Hlasko milý a přátelský. Nenašel jsem žádné informace o extravaganci, alkoholismu nebo podobných skandálech, které by se udály během jeho pobytu v zahraničí. Dle mého názoru mýtus o něm

³⁶ AUTOR WYKŁĘTY. *Pamięć.pl: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej* [online]. 2013 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://pamiec.pl/pa/teksty/wywiady/13167,AUTOR-WYKŁĘTY.html>

³⁷ CZYŻEWSKI, Andrzej. *Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hlaski*. Warszawa: Elf, 2005 149

vznikl během jeho mladých let ještě v Polsku. Lidé tehdy uvěřili pomluvám, jež o Hlaskovi vznikly. A on pak nedostal šanci je nějakým způsobem rozptýlit.

2 Pětla

Pro analýzu alkoholismu v literatuře, jeho přímé působení na lidskou osobnost jako takovou nebo jeho nepřímé, chcete-li pasivní, působení na okolí skrze člověka propadajícího alkoholu jsem si vybral povídku *Pětla*, v překladu: mašle, jejímž autorem je Marek Hlasko.

Hrdinou tohoto díla je alkoholik Kuba. Kromě jeho jména o něm na začátku povídky víme pouze to, že propadl alkoholu a chce s ním skončit. Povídka je rozdělena na kapitoly. Pro potřeby své analýzy jsem však povídku rozdělil na několik jiných částí, které zachycují různé oblasti alkoholismu hlavního hrdiny. V první části – Telefonáty – se budu věnovat jeho psychickému rozpoložení. Ze série hovorů po telefonu se dozvíme, co jej motivuje, aby přestal s alkoholem, a také některé další informace týkající se hlavního hrdiny obecně. V další části – Město – se budu zabývat názorem společnosti na alkoholismus. Popíšu, s jakými reakcemi se Kuba potýká a co si o jeho závislosti lidé myslí. Zde také uvidíme, co jej k alkoholu naopak táhne. Třetí část – Hospoda – bude věnována zejména pití alkoholu jako způsobu úniku hlavního hrdiny. Poslední část – Byt – se bude týkat následků, které závislost na alkoholu s sebou přináší.

2.1 Telefonáty

Rozhovory po telefonu jsou v první kapitole využity jako nástroj k popisu hrdiny a prvotnímu vykreslení jeho osobnosti a životní situace, v jaké se nachází. Později se s trochou nadsázky ukážou zásadními pro vývoj hlavního hrdiny.

Jako první mu volá jeho přítelkyně Krystyna s ultimátem: ještě toho dne skončí s pitím, jinak je mezi nimi konec. Dohodnou se, že spolu v 6 hodin večer půjdou pro léky, které Kubovi zabrání v pití.

V tento moment hrdina povídky propadá strachu. Je doma sám jen se svými myšlenkami. Je teprve ráno a bojí se, že do večera nevydrží:

...

*Będę czekać w domu. Teraz jest dopiero wpół do dziewiątej. Strach mnie ogarnia, jak pomyślę, że to jeszcze tyle czasu. Siedzę tutaj sam... Boję się, że będą dzwonić... Chciałbym, żeby już było po wszystkim*³⁸

...

V těchto několika větách vidíme, jak Kubu užírá strach ze samoty a selhání. Jsou zde také náznaky interakce s okolím, dalo by se říci obav z reakce společnosti. Tyto obavy jsou zhmotněny v telefonu a jeho zvonění. Toto je více patrné hned v další pasáži povídky, kdy mu volá jeho známý, Janek. Ten se jej okamžitě ptá, jak bylo včera, v domnění, že pil. Následuje až komická výměna jednoslovných odpovědí, kdy Janek nemůže uvěřit Kubovi, že předchozí den nebyl v žádném podniku a nepil. Následně se z jejich rozhovoru dozvídáme důležitou informaci. Zjišťujeme, co konkrétně motivuje Kubu, aby přestal s pitím:

...

*Przestaną pić, nie będę pił przez rok a potem nie będę już czuł pragnienia. Ludzie zapomną, że byłem pijakiem. Tak?*³⁹

...

Dále pak Kuba přemýšlí sám pro sebe:

...

*myślał o dniu, w którym na zawsze złamie się przeklęty krąg upokorzeń i wstydu, o dniu, w którym nigdy już nie poczuje pragnienia, nikt już nie nazwie go pijakiem, nikt nie odwróci się od niego na ulicy, nikt nie okaże mu współczucia, którego nienawidził*⁴⁰

...

Z tohoto úryvku jasně vyplývá, že postoj společnosti vůči alkoholismu zde hraje velkou roli. Když se na tuto situaci zaměříme z Kubova pohledu, je jasná jeho motivace k léčbě alkoholismu. Kvůli alkoholu se na Kubu lidé dívají skrze prsty a on se ocitá na okraji společnosti. Navíc hlavního hrdinu dovádí k šílenství, když jej lidé litují nebo se od něj drží stranou. Také můžeme usoudit, že má ohromnou pověst alkoholika, že to hlavní, čeho chce dosáhnout, je svým způsobem očištění svého jména od této nálepky. Následuje další telefonát,

³⁸ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ Tamtéž

tentokrát od jistého Wiśniewského. Ten volá Kubovi, protože mu předchází volající, Janek, sdělil, že Kuba se rozhodl léčit. I když mu nejdříve nevěří, podporuje ho. Velmi také zdůrazňuje úlohu Krystyny. Dozvídáme se, že už několikrát Kubu opustila, ale vždy se k němu vrátila. Navíc musí jít na léčbu s Kubou, protože lékař by jemu samotnému léky nepředepsal. Proto se můžeme domnívat, že ona už je poslední, kdo Kubovi stále věří, že může alkohol porazit.

V následující části se Kuba ve svých myšlenkách snaží uklidnit a nemyslet na minulost. Ví, že pokud se bude zabývat vzpomínkami na pití, nikdy se alkoholu nezbaví. Toto se mu ovšem moc nedaří kvůli již čtvrtému telefonátu. Ze sluchátka mluví Ryszard. Komediózně vysvětluje, jak mu volal Malinowský, že jemu volal Wiśniewský, že Kuba končí s pitím. Jak je již zvykem, pro Ryszarda je to překvapení, ale snaží se ho podpořit. Avšak ve svém nadšení začne vzpomínat na doby, kdy s Kubou pili ve vyhlášeném podniku „Kameralna“ ve Varšavě. Pro Kubu, který se právě rozhodl tuto svoji stránku minulosti nechat za sebou, je to zničující. Jako čtenáři se však díky tomu dozvídáme, že Kuba dostal výpověď v zaměstnání, protože v opilosti urazil manželku hodnostáře strany a poté napadl jeho samotného. Dále také to, že jej vyloučili z komunistické strany, když napadl majora v uniformě. Autor majora v povídce dále nespecifikuje. Ryszard si však není jistý posloupností těchto událostí a ptá se Kubu, jak to tehdy bylo. Ten však právě dosáhl bodu zlomu:

...

*Nie pamiętam – począł mówić śpiesznie, gorączkowo; czuł, iż wszystka ziemia ucieka mu spod nóg. – Niczego nie pamiętam. Nie chcę niczego pamiętać... - Nagle zawył; - Nie chcę, rozumiesz? O szóstej przyjdzie Krystyna i to się wszystko skończy.*⁴¹

...

Zde se v plné síle projevil stres a veškeré napětí, které se v Kubovi hromadí již od prvního telefonátu. Než se s ním Ryszard rozloučí, promlouvá mu do duše ohledně Krystyny a znovu nám zdůrazňuje její důležitost pro Kubův osud:

...

*Swoją drogą to ona ma z tobą krzyż pański. Moja żona czasem mówi, żeby on jej tylko życia nie zmarnował przez to swoje picie. Dziewczyna niknie w oczach...*⁴²

⁴¹ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

...

Po tomto vypětí Kubu zaplavují pochybnosti. Chtěl by se napít, ale pořád si opakuje, že nesmí. Že nesmí dělat to, co by chtěl. V duchu mluví ke Krystyně. Ví, že musí vydržet abstinovat, než spolu půjdou pro léky. V tomto momentě jsou tolikrát zmiňované pilulky jakýmsi zachráncem. Pro hlavního hrdinu jsou poslední nadějí na skoncování s alkoholem. Jak on sám říká: „Přijde Krystyna a všechno to skončí.“ Uklidňuje se pomocí myšlenky, že pokud vydrží nepít a vezme si tyto léky, vyléčí se z alkoholismu a lidé o něm konečně přestanou mluvit jako o opilci. Tím se dostáváme zpět k jeho hlavnímu motivátoru. Tím však jeho napětí nekončí, protože telefon zvoní znovu. Cítí, jak se třese strachem vůbec zvednout sluchátko. Kvůli předchozím telefonátům ztrácí odhodlání. Dokonce v tichém pláči prosí volajícího, aby zavěsil a nevolal mu. Dále už to nevydrží a do sluchátka pouze vykřikne, že je to omyl, a zavěsí. Je na pokraji duševních sil. Opakuje si, že musí počkat na svou přítelkyni, ale když začne telefon zvonit ještě jednou, odchází z bytu.

2.2 Město

Ve druhé kapitole jde Kuba do města, aby uniknul telefonátům, které jej tak vyvádí z míry. Tento únik se však ukáže jako mnohem horší varianta. Autor zde velice dobře popisuje postoj společnosti vůči Kubovi/alkoholikovi.

V domovních dveřích hlavní hrdina potkává vrátného. Ten okamžitě usuzuje, že předchozí den pil pouze na základě toho, že jde z domu později v dopoledních hodinách. Když si všimne, že je Kuba bledý, radí mu, co je nejlepší lék na kocovinu. Názorně vidíme, že opilecká pověst Kubu předchází. Než hlavní hrdina odejde, vrátný mu vypráví o svém švagrovi, taxikáři, který ho kdysi opilého vyzl domů z „Kamery“, čímž je myšlen podnik „Kameralna“. Tím pokračuje řetěz, který Kubovi připomíná minulost, kterou chce nechat za sebou, ale již se nedá uniknout.

Později Kuba za sebou slyší rozhovor kolemjdoucích:

...

Z samego rana gotów – mówił jeden.

Ja go znam – rzekł drugi. – Mieszka w tym samym domu jak krawiec. Kawał ochlapusa

⁴² HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

Kuba przystanął i odwrócił się.

Czego chcecie, do cholery? – wzkrztusił Kuba. – Przecież jestem trzeźwy.

*No, no! Pijaczek! Przejdź pan dalej! – I nie zaczepiaj pan nieznajomych!*⁴³

...

Tento kratičkový rozhovor ukazuje, jakým způsobem lidé nahlíží na hlavního hrdinu. Přestože je Kuba střizlivý a je pouze bledý z psychického vyčerpání, kolemjdoucí okamžitě usuzují, že je opilý. Jednou již získal nálepku alkoholika a ta jej neustále provází. Mimo to, že je momentálně střizlivý, lidé k němu automaticky přistupují jako k opilému. Toto je přesně ten pocit opovržení, který Kubu motivuje k léčbě.

Následně hrdina přemýšlí ve svém dlouhém toku myšlenek. Na jednu stranu si není jist, zda vydrží čekat do večera na svou záchranu v podobě léků. Zamýšlí se nad možností jít si pro pilulky sám, ale ví, že by se musel podrobit otázkám na téma jak dlouho a proč pije, kolik toho musí vypít, aby se opil apod. Tuto variantu zavrhuje z důvodu, že by mu tento výsledek pouze připomněl jeho minulost, kterou se mu nedaří nechat za sebou. Daří se mu uklidnit neustálým si opakováním, že pilulky jej uchrání. Myslí na to, že pokud by se napil alkoholu během jejich užívání, čekaly by ho velmi vážné zdravotní problémy a možná smrt. Začíná již také přemýšlet trochu více pozitivně. Uvažuje nad tím, co bude dělat, jakmile se vyléčí z alkoholismu. Zjišťuje, že se z něj stane nový člověk, který se svým způsobem znovu narodí. Chce se vrátit do normálního života. Chce být, jak on říká, normální. V jeho podání to znamená být odpovědný za své činy a slova. Být tím, koho už neomlouvá nějaká výjimka. Vidíme, že Kuba si svůj alkoholismus uvědomuje. Ví, že kvůli němu se ocitl mimo společnost, svým způsobem už není člověk a kvůli pití ztrácí svoje lidství. Jak on sám říká, že už nechce být opilcem, ale normálním člověkem. Je pozitivní, že si je svého problému vědom. Navíc má dobrou motivaci, aby tento problém mohl vyřešit.

V povídce dále následuje zajímavý popis dopravní nehody, na níž Kuba jako kolemjdoucí narazí. Kolem ní se sejde hlouček lidí a podle jejich rozhovorů můžeme vyvodit, jaký názor mají lidé na požívání alkoholu. Dovídáme se, že viník nehody byl pod vlivem alkoholu. Následný monolog jednoho z přihlížejících vynikajícím způsobem ukazuje názor společnosti na jeho užívání:

⁴³ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

...

Melduję panu, proszę pana, że dziennie zdarza się kilka wypadków z powodu pijaństwa kierowców. Pijaństwo, melduje panu, to straszna rzecz. A najgorsze, że właśnie piją kierowcy. Wie pan co? Ja napiszę otwarty list do Trybuny Ludu z propozycją, aby wprowadzono karę śmierci dla kierowców, którzy po pijanemu zabijają człowieka. Inaczej, melduję panu, nie damy rady. Co dzień wypadki. ... napiszemy ten list wspólnie! Zaczniemy od słów: „Na ulicach miast codziennie giną niewinni ludzie...” Albo nie, inaczej: „Miasto pije. Co dzień widzimy tarzających się w zwierzęcym stanie ludzi...” I dalej w tym sensie. A postulat ostateczny: kara śmierci dla kierowcy, który po pijanemu zabije człowieka.⁴⁴

....

Tento úryvek je namířen zvláště proti řízení pod vlivem, ale dá se chápat také univerzálně. Můžeme usuzovat, že problém s opilstvím nemají pouze řidiči. U nich je tento problém horší, protože mohou někomu ublížit nebo zabít, takže je více výrazný. Mám na mysli větu „Město pije. Denně vidíme lidi motat se jako zvířata...” Vidíme, že problém s alkoholem se týká celého města, tím pádem i společnosti. Opovržení lidí je zřejmé, ať už se jednalo o Kubu samotného při sporu s dvěma kolemjdoucími v předchozím úryvku, nebo rozhořčení tohoto svědka dopravní nehody, který opilce přirovnává ke zvířatům. Tuto domněnku také potvrzuje návrh dotyčného, že opilí řidiči by měli dostat trest smrti, pokud za volantem někoho zabijí. Nevyžadoval by takto radikální řešení, pokud by se problém s pitím nezhoršoval. Dalším ukazatelem vážnosti situace je první titulek, který dotyčný navrhuje: „Na ulicích měst denně umírají nevinní lidé.“ Titulek tohoto ražení by se objevil v novinách během války. Můžeme zde tedy hovořit o válce s alkoholem. Mohli bychom v této válečné myšlence zajít ještě dále. Autor tohoto rozčileného svědka nehody popisuje jako „pána o výzoru starého zemana“. Je tedy dost dobře možné, že tento muž je přeživší druhé světové války, kdy také umírali na ulicích měst nevinní lidé. Zvláště pak Varšavy, kde se odehrává děj povídky. Pokud právě tohoto člověka napadl takový titulek, který přirovnává alkohol k válce, dává nám obraz toho, jak rozsáhlý tento problém je a jak jím společnost hluboce opovrhne.

Takový protialkoholní monolog však hlavního hrdinu znovu velmi rozrušil. Nazval starého pána velmi hrubým výrazem, vyhrožoval mu smrtí a poté kvapně odešel. Z jeho dalšího myšlenkového pochodu se dozvídáme hned několik zajímavých věcí:

⁴⁴ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

...

Každy człowiek idący naprzeciwko do niego mówił: „No, nie wygłupiaj się, wypij sobie kielicha. Wszystko przestanie cię dręczyć, będzie inaczej. Pójdiesz tam jutro. Zdążysz. Zaczynij od jutra. Od jutra. Zdążysz. Wypijesz i skończą się twoje złe sny. Ten wypadek wyda ci się zabawny. Twoi znajomi, którzy w koszmar zamienili ci poranek, wydadzą ci się godni politowania ze swoją głupią troską. Pójdiesz tam jutro. ... Zdążysz; nie możesz tam pójść w takim stanie. Jesteś przecież zupełnie wykończony nerwowo.”⁴⁵

...

Další zajímavou myšlenku, kterou si můžeme odnést z úryvku výše, je mámení alkoholu. Hlavní hrdina slyší od kolemjdoucích, jak jej lákají k pití. Je možné, že jeho vlastní podvědomí jej láká, aby se napil, a zároveň funguje jako alibismus. Kdyby doopravdy podlehnul, nebude si vyčítat, že je slabý a nevládnul nepít. Naopak všechny okolnosti, které mámi hlavního hrdinu, aby se napil alkoholu a zapomněl na útrapy, které zažívá od časného rána, jsou důvodem, proč **nemá na výběr a musí pít**. Zmiňovaný důvod Kubova alkoholismu je právě v potlačování stresu. Kuba jej využívá jako antidepresivum, aby zapomněl na vše, co jej právě trápí.

Už po několikáté se Kuba musí uklidnit. Zaručeně na něj zabírají myšlenky na pilulky, které jej před alkoholem ochrání. Tentokrát myslí i na Krystynu. Začíná si uvědomovat, jak je pro něj důležitá. Chtěl by ji vidět, ale ví, že je mimo město. Jela totiž pro ně zařídit nové bydlení. Kuba se právě k této myšlence upíná. Budou bydlet daleko od města a hospod. Tam se o něj bude starat spolu s léky a začne nanovo. Jde do blízké kavárny. Jak doufá, bude tam klid. Lidé jej totiž rozrušují, protože v hlavě stále slyší, jak jej nabádají k pití. Náhodou se tam setkává se starou známou. Její jméno není v povídce zmíněno. Víme, že bydleli ve stejném městě, než se Kuba přestěhoval do Varšavy, a také víme, že si byli velmi blízcí. Z tohoto setkání je neskutečně nadšený.

Na všechny strasti, kterými si toho dne prošel, v okamžiku zapomíná. Dovídáme se dodatečné informace o hlavním hrdinovi, konkrétně kolik je mu let. Z rozhovoru vyplývá, že když se znali, bylo Kubovi 20 let, poté se odstěhoval a od té doby uplynulo asi 7 let. Tudíž je mu 27. Dalšími novými informacemi je, jak dlouho už má Kuba problém s alkoholem. Po dlouhém vzpomínání na staré časy se mu dívka svěřuje, že jej milovala. Na otázku, proč tehdy mlčela,

⁴⁵ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

mu odpovídá, že ji všichni před ním odrazovali a varovali. Varovali ji před Kubovým alkoholismem a tím, že jednoho dne z něj bude pijan. Díky tomu se dovídáme, že Kuba měl problém s pitím již ve svých dvaceti letech. A ne malý, když víme, že dotyčnou dívku před ním varovali. Tato dívka se mu svěřuje, že má potíže ve svém manželství a jediný, koho kdy milovala, byl kdysi Kuba. Ten si uvědomuje, že všechno, co mu právě řekla, musí zničit. Důvod není v povídce popsán. Domnívám se, že je to kvůli vzpomínkám na tuto etapu minulosti. Tato etapa je krásná oproti těm, na které se rozhodl zapomenout. Uvědomuje si však, že všechno dobré, co v životě měl, zahodil, když se odstěhoval. Kdyby si pamatoval, jak byl tehdy šťastný, nejspíše by jej více užíralo, že vše ztratil. Paradoxně to ztratil z důvodu, že chtěl začít někde nanovo, někde, kde nemá pověst pijana. Velice hrubě dotyčnou utne a bez rozloučení odchází.

Znovu bledý jako stěna stojí nehybně na ulici. Pár kolemjdoucích se u něj zastavuje a ptají se, zda je v pořádku. Tito dva jsou shodou náhod ti samí, se kterými se potkal hned ráno a na jejichž chování jsem demonstroval, jak na Kubu lidé nahlíží pouze z principu, že má pověst alkoholika. Při jejich minulém rozhovoru cítili vůči němu odpor, avšak tentokrát je to hněv:

...

To człowiek zasuwa po piętnaście godzin na dobę a taka idiota chodzi od knajpy do knajpy. Ja cegłę, on flaszkę, ja wagon, on kawkę. Człowiek nie może kawałka wyciągnąć a taki gnojarsz przepija tysiące. I skąd ona na to ma? ... Ja jemu powiem, co o nim myślę. Moja kobieta nie może sobie na palto uezierać, a ten...- podszedł do Kuby i złapał go za krawat, podniósł jego głowę do góry i uderzając nią o mur⁴⁶

...

Zde pozorujeme agresi vůči Kubovi. Tento nám již známý kolemjdoucí je pobouřen způsobem života hlavního hrdiny. Je spíše rozčilen nad svou ne příliš příznivou finanční situací a Kuba s ní nemá vůbec nic společného. Spíše naopak. V této potyčce je zcela nevinně. Avšak je to právě alkohol, co dotyčného rozhněvá takovým způsobem, že se uchyluje k násilí a chce si svou frustraci vybit na Kubovi. Musím dodat, že Kuba je stále střízlivý, takže jedině, co agresora popuzuje, je pijácká pověst hlavního hrdiny. Čímž se dostávám zpět ke společnosti a jejímu názoru na alkoholismus. V této konkrétní situaci by se dokonce dal Kuba nazvat obětí. Je to alkoholik. Tato skutečnost však nemůže omluvit napadení člověkem, který

⁴⁶ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

je v horší finanční situaci a nelíbí se mu, že má Kuba dost peněz na alkohol. Na straně druhé by se s touto myšlenkou dalo polemizovat. Pokud by Kuba nepil, nestal se alkoholikem a nevytvořil by si pověst pijana, nikdo by si na něm kvůli tomu nevybíjel zlost kvůli svým vlastním problémům.

Kuba se brání a strhne se rvačka. Ta je ovšem okamžitě ukončena policií. Druhý z kolemjdoucích, kamarád agresora, se snaží svést vinu na Kubu a obviní ho, že slovně napadl jeho kamaráda a že je to vina pouze toho opilce, jak Kubu označí. Strážníci však všechny tři odvedou na komisariát. Tam se při výslechu dozvíme další informace o hlavním hrdinovi:

...

Imię?

Kuba milczał przez chwilę. Potem roześmiał się i rzekł:

Pijak.

Aha – powiedział sierżant.

Obrzucił Kubę krótkim spojrzeniem i zapytał ostro:

Nazwisko?

Pijak.

Zawód? Też pijak?

Też.

Ładnie. Przykro mi, ale w dowodzie nazywa się pan Kowalski.

Nieprawda – powiedział Kuba – Nieprawda...Nazywałem się Kowalski. To było dawno.⁴⁷

...

Tento úryvek nám může posloužit jako sonda do Kubovy osobnosti. Vidíme, že alkohol jej zcela pohltil. Už sám sebe nenazývá Kowalski, ale Pijak. Navíc také říká, že je to jeho zaměstnání. To nám ukazuje míru Kubovy závislosti. Dále říká, že se jmenoval Kowalski, ale že už je to dávno. Tato informace koresponduje s konverzací se starou známou v kavárně. Pravděpodobně se tehdy jmenoval Kowalski, během svého šťastného období, než se odstěhoval. Poté se jej zřejmě alkohol zmocnil naplno a sebral mu jeho osobnost.

⁴⁷ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

2.2.1 Alkohol a čas

Zajímavý v této povídce je způsob, jakým autor popisuje a používá časové úseky v životě hlavního hrdiny. Autor dává čtenáři jen občasné náznaky, kolik hodin je právě v povídce. Hlavní hrdina vždy po nějaké etapě kontroluje, kolik je hodin. V drtivé většině je informace o čase umístěna na úplném konci kapitoly. Jakoby odbíjení hodin ukončovalo určitý úsek Kubova dne.

Tyto náznaky určující konce etap povídky však jsou povrchové. V hlubším slova smyslu Hlasko svým způsobem manipuluje s časem v závislosti na alkoholu v krvi. Nejprve vidíme, jak hlavního hrdinu nervově drásá, že je teprve ráno a musí čekat do šesté hodiny na svou Krystynu. Stále si opakuje své přání, aby už bylo šest hodin a všechno skončilo. V tomto momentě je střízlivý. Čas pro něj plyne velmi pomalu a čím více na něj myslí, tím více jej stresuje. Později v příběhu, když se ocitne v hospodě a začne pít, se situace obrací. Přestane přemýšlet nad tím, že v šest má schůzku, a ruku v ruce s přibývajícím alkoholem se čas kolem něj zrychlí. Tímto autor působí na tempo povídky. Při čtení se zdá, že první polovina se odehrává v poklidnějším tempu a hlavní hrdina se blíží ke svému dennímu cíli. Navíc má čtenář přehled, co se kdy děje. Jak jsem již zmínil, autor po každé větší části podává informaci o tom, kolik je hodin. Naopak v druhé části povídky – v té, kdy Kuba pije – se tempo exponenciálně zrychlí. Děje se mnoho věcí a čtenář je tak vtažen do děje tak, že společně s hlavním hrdinou ztrácí pojem o čase. Poté se od autora dozvídáme, že čas poskočil o několik hodin dopředu. Navíc tato informace není tak precizní, jak tomu bylo v první polovině povídky. To ještě podtrhuje rychlost, s jakou čas ubíhá pod vlivem alkoholu.

Hlasko pomocí plynutí času popisuje i Kubovu osobnost a vzhled. Celá povídka se odehrává během jednoho dne. Chcete-li, přesně během dvaceti čtyř hodin, od osmé ráno do osmé ráno následujícího dne. Jak jsem již popsal výše, autor tok času využívá k vtažení čtenáře do děje. Dle mého názoru se mu to tak dobře daří zejména díky krátkému časovému úseku, během kterého se příběh odehrává. Pokud by tento úsek byl delší, autor by již nemohl tak efektivně s časem pracovat a čtenáře by do příběhu nezapojil na tak vysoké úrovni.

V této povídce však těchto dvacet čtyř hodin hraje další velkou roli. Není to pouze obyčejný den v Kubově životě, ale ten zlomový:

...

*Pójdiesz tam jutro. Zdązysz. Zaczynij od jutra. Od jutra. Zdązysz. ... Pójdiesz tam jutro. Zmarnowałeś tak wiele dni., coś ci pomoże ten jeden? No, powiedz? Pomoże ci ten jeden dzień? Życia nie uda ci się odkupić tym jednym dniem, mój drogi. Wiele dni ci jeszcze pozostało.*⁴⁸

...

Hlavní hrdina pochybuje, zda má přes všechny útrapy bojovat s alkoholem dnes. Přemýšlí nad tím, že jeden den již nic nezachrání. Autor nám však ukáže, že právě tento jeden den byl tím rozhodujícím. K již zmiňovanému napětí, které Hłasko buduje během celé povídky, ještě přidává zvrát v zápletce na konci příběhu. Čtenář si to uvědomí až po zpětném zamyšlení. Po dočtení zjišťujeme, že jeden den stačí k tomu, aby nastala spása nebo fatální zvrát v životě člověka. Hlavní hrdina si to neuvědomuje. Jak sám říká, jeden den nic nespasí a promrhal již tolik dní. Avšak na straně druhé by Kuba chtěl všeho dosáhnout okamžitě. Počkat do šesté hodiny a bude konec. I kdyby už nepil, tak jak si to představuje, nezapomínejme, že jeho hlavní motivací je, aby lidé zapomněli, že je alkoholik. A toho nedosáhne během jednoho dne. Hlavní hrdina si uvědomuje, že bude trvat dlouho, než se zbaví své pověsti.

...

*Przestaną pić, nie będę pił przez rok a potem nie będę już czuł pragnienia. Ludzie zapomną, że byłem pijakiem. Tak?*⁴⁹

...

Avšak jen co vyjde na ulici, všichni se na něj dívají skrze prsty. Trvalo by velmi dlouho, než by lidé uvěřili, že Kuba přestal s pitím. Skutečnost, že tyto reakce svého okolí nevydrží ani den, nám napovídají, že konec nebude nijak dobrý.

...

Byłeś wtedy ładny – powiedziała. – Miałeś takie śliczne usta jak dziewczyna. ... Co się stało z twoją twarzą? Co się stało z twoją urodą?

*Czas.*⁵⁰

...

⁴⁸ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ Tamtéž

Krom toho, co alkohol dokáže během 24 hodin, autor popisuje i to, jaký vliv na člověka má alkohol za několik let. Kromě pověsti, která hlavního hrdinu předchází, na něm alkohol zanechal také fyzické následky. Z příběhu již víme, že Kuba má problém s pitím již víc než 7 let. I kdyby ho tedy lidé neznali, okamžitě by na něm každý kolemjdoucí poznal, že je alkoholik. V povídce není téměř žádný popis hlavního hrdiny. Mimo jeho jméno víme pouze to, že je blondýn a kdysi – když nepil – byl pohledný. Zejména po rozhovoru na policejní služebně dává autor čtenáři najevo, že alkohol je to jediné, čím můžeme Kubu popsat. Je to jeho nemoc, ale i lék, jeho zaměstnání, jeho vzhled a také jeho duše.

2.3 Hospoda

Za pouliční výtržnosti není nikdo z trojice zúčastněných zadržen. Zaplatí pokutu a s výstrahou jsou propuštěni. Před budovou policie však na Kubu vše dolehne. Stává se pravděpodobně nevyhnutelné a hlavní hrdina se rozhoduje napít. Můžeme spekulovat nad tím, zda svůj boj vzdal. On si své jednání ospravedlní znovu tím, že **nemá na výběr a pít musí**. Avšak v tomto případě tato myšlenka vychází z něj. Rozhoduje se jít pít, dokud jsou všechny útrapy, kterými si toho dne prošel, tak silné a neúnosné, ale zároveň ospravedlňující, že pití je jediným východiskem. Nevidíme zde žádný vnitřní boj, že musí vydržet do šesté hodiny, než dostane pilulky. Tentokrát vidíme, že Kuba se rozhodne pít, dokud má ještě v hlavě dost problémů, na které může svou slabost a podlehnutí svést. V tomto momentě, kdy se zbaví veškeré viny nad svou závislostí, cítí ohromnou úlevu. Jak jsem již zmiňoval, alkohol je pro něj lékem a prostředkem k zapomnění. Měl sice výčitky z toho, že jej nazývají opilcem, ale teď, když si vnitřně ospravedlnil svou nevinu, je upřímně šťastný, protože může bez výčitek prostřednictvím svého léku zapomenout na vše špatné.

Podnik, kde by se mohl napít, nachází téměř okamžitě. Usedá v hospodě „Pod Orlem“, kde nad barovým pultem visí velká bílá orlice, která je symbolem Polska. Pod ní je umístěna cedule s nápisem „Alkohol je tvůj nepřítel“. Hlavní hrdina se pouze pohrdavě usměje. Samotná existence této protialkoholní kampaně znovu ukazuje, jaký problém alkohol představuje. Vyvěšení těchto cedulí je nařízeno buď pouze městem, nebo spíše celostátně, zvláště pokud zajdeme dále a spojíme protialkoholní ceduli se symbolem Polska nad ní. Je to zajímavý obraz, kdy samotná polská orlice nabádá obyvatele své země, aby byli s pitím opatrní. Pokud se tedy vydáme touto cestou, orlice vlastně říká, že je ve válce, kde alkohol je nepřítel. Vzpomeňme si na starého pána, který vypadal jako starý zeman. Pokud není ani jeho vzhled náhodný, můžeme jej použít jako stereotyp polského šlechtice čili další symbol Polska.

V povídce není uvedeno, zda se na ceduli nachází další text. Není ovšem vyloučeno, že se jednalo o ceduli s velice podobným zněním, kterou se mi povedlo najít na polských aukčních webových stránkách allegro.pl.⁵¹ Na této varovné tabuli je nápis: „Alkohol je tvůj nepřítel! Jeho požití vždy hrozí invaliditou nebo smrtí.“ Abych sám sebe nepředbíhal, co se příběhu povídky týče, posléze se k tématu nápisu na protialkoholní tabuli vrátím.

⁵¹ Tabule „Alkohol to twój wrog” [online]. In: . [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://archiwum.allegro.pl/oferta/tablica-prl-alkohol-to-twoj-wrog-grozi-kalectwem-i6747607294.html>

V následujícím fragmentu povídky můžeme pozorovat Kubův vnitřní boj:

...

Nie będę więcej pić. Tylko ta setka i do domu. Koniec. Albo wie pani co? Jeszcze jedną, od razu... Wypił i postawił kieliszek na ladzie. Odetchnął. Potem wypił jeszcze jedną wódkę. „Źle robię – mówił do siebie. Przecież wiem, że źle robię, że nie mogę zrobić już nic gorszego. Przed chwilą też to wiedziałem; wiedziałem, że wódka to najgorsza rzecz, jaka mogła mnie dzisiaj spotkać. Jeszcze mógłbym się w tej chwili opamiętać...” I nagle zimna łapa zdławiła mu mózg. Jeszcze jedną – powiedział szybko. Wypił i myślał dalej: „Wiedziałem i nie opamiętałem się. Jestem pijakiem. Wiem, że wódka to moja śmierć. Wiem czy nie wiem? Wiem. A mimo to napiłem się. Krystyna nie ma już po co przychodzić o szóstej. Nic z tego dziś nie będzie. Zacznę od jutra...”⁵²

...

Hlavní hrdina si stále uvědomuje, že dělá velkou chybu. Sám sobě říká, že má ještě čas se vzpamatovat, pokud přestane pít. Toto je kritický moment. Pokud se vzpamatuje, nic až tak katastrofálního se nestane. Vidíme, že jej pohlcuje strach. Začíná se v něm probouzet druhá, jeho pijácká osobnost. Uvnitř sám se sebou bojuje. Na jedné straně pít musí, protože jej k tomu okolnosti donutily. Na druhé straně ví, že je to nejhorší, co může udělat. Objednává si však další pití. Jak je vidět v úryvku, objednává jej rychle a jakoby ve spěchu. Chce se napít, než se stihne rozmyslet a přestat. Jakmile vypije další, už není cesty zpět. Zjišťuje, že měl možnost přestat, ale nevzpamatoval se a že teď už je na to pozdě. Akceptuje svoje pijáctví. Ví, že pít neměl, ale i přesto se napil. Všechna jeho dnešní snaha se alkoholu vyhnout je zmařena a smiřuje se s tím, že začne abstinovat od zítřka.

Doted' byl sám, ale připojuje se k němu jistý Wladek. Ten Kubu zná. Odkud nám není známo. Kuba jej zve, aby se napil s ním. Následuje část povídky, kde oba pouze pijí a vymýšlí, na co by si připili. Stále k nim chodí barmanka s plnými panáky vodky, vždy jim ohlásí, kolikáté jsou, a prázdné skleničky odnáší. V tomto momentě mi bylo jasné, že Kubův osud nebude nijak šťastný. V hospodě pokračuje pití a vymýšlení přípitků. V podniku je již v plno a o zábavu se stará harmonikář. Po seznámení s dvojicí popíjejících se chlubí, že umí vysvětlit význam snů. Kuba mu tedy začne vyprávět svoje sny:

...

⁵² HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

Śniło mi się, że jestem pijakiem. Że jestem dobrym inżynierem, że nazywam się Kowalski, że mam dobre mieszkanie, że w moim mieszkaniu jest telefon... Rozumiecie to? I śniło mi się, że chcę zapomnieć o swoim pijaństwie, zapomnieć za wszelką cenę. Odejść od tego, od ludzi, z którymi piłem, od knajp, od wspomnień... Tak czasem bywa we śnie, prawda? We śnie nie można od niczego uciec; i to jest najgorsze w snach. Śniło mi się, że każdy człowiek, którego spotykam na ulicy, mówi do mnie: „Dzień dobry, pijak!” Śniło mi się, że bez przerwy dzwonią do mnie ludzie, pytając: „No, jak tam, masz kaca? No, jak tam, chlaleś w nocy? No, jak tam było wczoraj? Czy pamiętasz, jak po pijanemu rozbiliś lustro? Czy pamiętasz, jak wtedy po pijanemu pobiliś milicjanta? Czy pamiętasz, jak cię porzuciła narzeczona?” Tak pytają. A ja o wszystkim pamiętam. Widzę wszystkie te twarze jak na mnie pokazują i mówią: „Ty jesteś pijak, ty jesteś alkoholik, ty pijesz, pijesz, pijesz...” Nie mogę uciec przed nimi. Zasłaniam oczy ręką i widzę je wszystkie jeszcze bliżej. Zasłaniam uszy i wtedy słyszę szept: „Pijak, pijak, pijak...” Głos Kuby przeszedł w belkot.

A śniło mi się jeszcze wiele takich rzeczy... Kraj, dziwny, ciężki, trudny kraj. Kraj, w którym tyle trzeba robić, tyle trzeba pracować, tyle mieć nadziei i serca... I to jest mój najgorszy sen; śni mi się, że jestem zupełnie sam w tym kraju. Że nigdy już nikt nie będzie miał do mnie zaufania. Że w ankietach, w każdej rubryce, mam napisane: „Pijak”. Że nie mam wspomnień. Że nazywam się Pijak. Każde moje wspomnienie zaczyna się od wódki i kończy się na kacu. Śniło mi się, że moja matka przeze mnie rozchorowała się na serce i umarła. Że jedna z kobiet, z którymi żyłem, nie chciała mieć dziecka z pijakiem, popsuła się i umarła. Że nie mam przyjaciół. Wszyscy ode mnie odeszli. Oszukuję dziewczynę... Okropny sen.⁵³

...

Ze subjektivního pohledu čtenáře je část povídky věnovaná snům hlavního hrdiny velmi závažující. Kuba totiž shrne celý svůj dnešní den. Jelikož harmonikář Kubovi poradí pouze to, aby se napil a nemyslel na to, co se mu zdálo, a nijak sen nevysvětlil, autor povídky zřejmě nechává na samotném čtenáři, aby si jej vyložil. Navíc se dá vyložit dvěma způsoby. První z nich je zřejmý. Ten druhý si kvůli chronologickému pořádku nechám až na konec povídky.

Zmiňovaný zřejmý způsob vysvětlení snu se týká stavu Kubova podvědomí. Sny často reflektují myšlenky. Již víme, že Kuba chce s alkoholem přestat, aby jeho okolí zapomnělo na jeho závislost a aby se zbavil nálepky opilce. Přesně toto reflektují jeho sny. Vidí, jak si na něj lidé ukazují prstem a říkají mu, že je alkoholik. Tak jako ve skutečném světě jim nemůže

⁵³ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

utéct a alkohol jej vždy dostihne. To ovšem zároveň znamená, že se od něj všichni straní. Kubův strach a motivace pro léčbu tedy nepramení z toho, že lidé o něm mají špatné mínění. Hlavní **hrdina má strach ze samoty**, kterou alkohol s sebou přináší. Pokud bude dál pít, všichni se k němu otočí zády. Tak jak to vidí v další části snu. Je sám v celé zemi a nikdo mu už nevěří. Jak sám říká, to je jeho nejhorší sen. Jeho podvědomí se dále zaměřuje na jeho blízké, kteří kvůli jeho alkoholismu trpí. Z povídky se nedozvíme, zda jeho matka zemřela na slabé srdce, nebo zda umřela jeho dívka, protože pil. Chci se zaměřit na podstatu tohoto snu. Ten můžeme chápat jako projev Kubova strachu o své neblížší, kteří musí jeho závislost snášet. Příkladem nám mohou posloužit jeho přítelkyně. Krystyna, která se o něj stará, ale o níž si lidé povídají, že ji nakonec Kubova závislost utrápí, nebo to byla jeho dávná přítelkyně, která s ním nechtěla být kvůli alkoholismu, ale propásla tím svou šanci na štěstí. To, že ztratí své blízké, je také formou strachu ze samoty.

Po další, chcete-li popisné, části obsahující pouze další připíjení začíná Wladek mluvit o svých zkušenostech s alkoholem. Vypráví o své dívce a o tom, jak mu každý den dávala ultimáta, že se s ním rozejde, když nepřestane s pitím. O tom, jak se o něj starala a chodila s ním do léčebny. Kuba s velikým zaujetím poslouchá a chce vědět, co bude dál. Je totiž ve stejné situaci, jako byl kdysi Wladek. Vypráví, jak jej nakonec jeho dívka opustila, protože i přes svou léčbu se k pití pokaždé vrátil. Pak Kubovi detailně popisuje život v protialkoholní léčebně:

...

Kto pije – będzie pił... Domy bez klamek. Biały pokój, z którego nie wolno ci wyjść. Cztery ściany i ty. Twoje wspomnienia, twoje kace. Możesz płakać, bić głowę, modlić się, przeklinać, krzyczeć, ale klamki nie dostaniesz. Czasem wyjdiesz na podwórko, przejdiesz się w towarzystwie pielęgniarzy, popatrzyś sobie...Żółte, odrapane domy. Trochę nieba. Mury. Białe fartuchy. Piętnaście minut. Potem znów ten biały pokój. I wspomnienia. Dzień. Noc. Czasem będziesz się gubił, co jest dniem a co nocą. W nocy przychodzą do ciebie rozmaici ludzie. Ale kiedy wyciągniesz do nich rękę, natrafisz na pustkę. Jesteś sam, ze swoimi wspomnieniami. Czasem ktoś ci przyśle list, ale ty, czytając go, nie uwierzysz, żeby to pisał człowiek. I znów jesteś sam. Kiedy przychodzą lekarze, błagasz ich, żeby cię wypuścili. Klękasz przed nimi, całujesz ich po rękach, chcesz im wyrwać klamkę i uciec, ale jesteś słaby jak każdy pijak. Błagasz ich...

– Przestań – Powiedział Kuba.

Bląasz ich – ciągnął Władek – Możesz im mówić, że jesteś już innym człowiekiem. Możesz ich zaklinać. Grozić samobójstwem. Urządzać głodówki. Krzyczeć dzień i noc, noc i dzień. Możesz przysięgać na kolanach, że jesteś już inny i masz silny charakter. Zbadają ci puls i odejdą.

– Przecież wychodzą stamtąd ludzie – powiedział obcym głosem Kuba

– Tak – Ale tylko po to, żeby tam z powrotem wrócić; łzy ciekły po twarzy Władka

– Klamiesz – wolno powiedział Kuba

– Byłem tam. I będę tam. Znów będą białe pokoje bez klamek. Aż w końcu nadejdzie dzień, w którym już niczego nie będę rozumiał i czuł. Będę kupą głupiego, gnijącego mięsa i powędruję na pawilon, z którego wychodzi się tylko popychać obłoczki.⁵⁴

...

Kuba pozornie posłouchá. Má totiž pocit, že posłouchá pokračování vlastního příběhu. Władek je v jistém smyslu Kubovým starším já. Má s pitím zkušenosti, byl již v léčebně, kvůli pití trpěl jak on, tak jeho blízcí. I přes veškerou snahu vyléčit se ví, že se vždy k alkoholu vrátí a že jej nakonec jeho závislost také zahubí. Tato slova nemůže Kuba akceptovat. Vidíme, že Władkovi nevěří a nazývá jej lhářem. Již víme, že hlavní hrdina se nejvíce děsí samoty. Nyní zjišťuje, že pokud bude pít, všichni jej opustí, a pokud se půjde léčit, bude osamocen také. Léčba byla jeho jediným východiskem, jedinou záchranou. Proto si nechce přiznat, že před alkoholem není úniku. Neuvěřitelně jej to rozčílil a fyzicky Władka napadne. Poté jej někdo zpacifikuje a v bezvědomí vyhodí na ulici. Po probuzení Kuba bloudí nočními ulicemi, neví, odkud ani kam jde. Náhodou jej potká taxikář, o kterém jsme zaslechli na začátku povídky, známý domovníka. Ten jej zaveze domů.

2.3.1 Koloristika

V povídce není mnoho prostoru k obšírnému popisu světa za použití barev. Chtěl bych se však zamyslet nad technikou, jakou Hłasko představuje Kubův svět. I když jej autor přímo popíše pouze několikrát, má to silný dopad na čtenářovu vizi světa. Navíc také koresponduje s dějem.

Na samém začátku povídky najdeme jeden z těchto popisů:

⁵⁴ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

...

*Dzień był szary, pełen zimnych i lepkich mgieł; późna jesień odarła miasto z kolorów i wdzięku. Oparty ręką o framugę okna, patrzył na mokre dachy domów.*⁵⁵

...

Tento prostý popis světa, který obklopuje hlavního hrdinu, vystačí celou první polovinu povídky. Jediná barva, která je přímo použitá, je šedá. Autor dokonce svět představuje jako odřený ze všech barev. Nepřímo, tedy podvědomě, si čtenář představuje tyto kulisy jako šedé, černo-bílé a celkově v paletě chladných barev. Autor také využívá počasí k umocnění ponurosti světa. Mlha a déšť samy o sobě v člověku vzbuzují špatnou náladu. Bezprostředně po tomto vykreslení šedého světa Kubovi začínají volat jeho známí. Čtenář je tedy uveden do bezbarvého světa a zanedlouho poté pozoruje, jak hlavní hrdina pláče z psychického vyčerpání již v devět hodin ráno. Autor touto kombinací šedi světa a Kubova stresu vykreslovat okolní svět ani dále nemusí. Čtenáři se totiž tento svět začíná v jistém smyslu protivět stejně jako hlavnímu hrdinovi, tudíž o tomto světě víc vědět nechce. Nálada celé povídky, kterou autor nastínil už na jejím začátku, se dále v jejím průběhu stupňuje:

...

*Począł padać deszcz. Ludzie kulili się z zimna; podnosili kołnierze palt i przemykali pod murami. Ciemność nadciągała nad miasto; wysoko, za brudnymi chmurami, umierało światło dnia. Zapalały się pierwsze okna; wiatr kołysał latarnie i zamiatał ich światłem kałuże. „Udręka...” – pomyślał Kuba przymknąwszy oczy.*⁵⁶

...

Vidíme, že autor nadále využívá deště a zimy jako kulis k ponuré situaci hlavního hrdiny. Dále ji stupňuje frázemi jako např. „temnota zahalující město“ nebo „umírající světlo dne“. Autor prohlubuje negativní obraz světa představeného v povídce. Úryvek výše se v povídce nachází těsně před Kubovým rozhodnutím jít se napít. Tyto fráze tedy mají zřetelný metaforický význam. Temnotu můžeme chápat jako blížící se špatný konec, který Kubu čeká, pokud půjde cestou alkoholu. S tím souvisí umírající světlo, jež můžeme chápat jako umírající naději na záchranu hlavního hrdiny.

⁵⁵ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

⁵⁶ Tamtéž

Podobnou metaforu založenou na základě popisu světa a barev najdeme znovu, když Wladek popisuje protialkoholní léčebnu.

...

*Czasem wyjdiesz na podwórko, przejdiesz się w towarzystwie pielęgniarzy, popatrzyysz sobie...Żółte, odrapane domy. Trochę nieba. Mury. Białe fartuchy. Piętnaście minut. Potem znów ten biały pokój.*⁵⁷

...

Léčebna je v povídce popsána jako vězení, ve kterém jsou pacienti vystaveni svým nejhlubším obavám. Pokud se zamyslíme nad předchozími metaforami, můžeme odhalit jiný význam, který je založen na barvě. Bílá barva je barvou čistoty. Bílý pokoj a bílé pláště ošetřovatelů naznačují, že léčebna, ač tvrdá jako vězení, je místem čistým, bez alkoholu. Tato metafora však sahá hlouběji. Již víme, že Hłaskův popis světa za pomoci temných a chladných barev se pojí s Kubovou situací. Čím dál více se propadá do temnoty zároveň s hlavním hrdinou. Náhle Wladek mluví o bílé léčebně, ošetřovateli v bílých pláštích a místě čistoty. Pro Kubu je poslední nadějí, jak se vymanit z temnoty, která jej obklopuje. Z pohledu temného světa je léčebna posledním (bílým) zábleskem na záchranu. Navíc je zde také první a jediný popis světa pomocí teplé barvy. Ze dvora léčebny se dají vidět žluté domy. Jsou sice oprýskané, ale barevné. Mohou tedy symbolizovat život alkoholika, který se léčí. Sice má pár škrábanců, ale rozhodně není vše ztraceno. Taková analogie se dá aplikovat také na nebe. Z léčebny je vidět modré nebe. Nebe „bez mráčku“ symbolizuje absenci problémů a starostí. Oproti tomu Kuba během svého rozhodnutí jít pít vidí nebe plné mraků, které jsou předpovědí blížících se negativních událostí. Je tedy jasné, že léčebna je pro Kubu poslední šancí vidět svět plný barev.

Tento záblesk naděje však končí, když Kuba napadne Władka. Promrhal svou poslední šanci a okamžitě se ocitá zpět v temném světě:

...

*Padal deszcz pomieszczany ze śniegiem, było bardzo ślisko.*⁵⁸

...

⁵⁷ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

⁵⁸ Tamtéž

Znovu se nám nabízí popis temného a ponurého světa a zároveň duševního stavu hlavního hrdiny. Tento moment na mne jako čtenáře silně zapůsobil. Zřejmě stejně tak jako na Kubu. Takový náhlý a brutální návrat do temného světa ve mně zanechal pocit beznaděje a lítosti nad Kubou, který právě ztratil vůli bojovat s alkoholem.

2.4 Byt

U dveří svého bytu nachází Kuba Krystynu. Čekala na něj celou dobu, než se vrátí. Nijak se na něj nehněvá, že porušil slib. Snaží se o něj postarat a uložit jej do postele. Snaží se jí vysvětlit, co jej donutilo k pití, ale ví, že by tomu nikdy nerozuměla. Říká jí, že se léčit nepůjde. Hlavní hrdina rezignuje a prosí Krystynu, aby jej nechala být. Podle jeho slov se má vrátit mezi živé, dokud jí ještě zcela nezničil život. Je mu jasné, že se alkoholismu nezbaví, a proto se snaží ji ušetřit. Krystyna je i tak rozhodnutá mu pomoci a podporovat jej. Na noc odchází. Jsou dohodnuti, že přijde ráno v osm hodin a půjdou spolu pro pilulky. Kuba ji prosí, aby zůstala, protože má strach. Pořád v něm dřímá strach ze samoty, ale Krystyna nemůže zůstat.

Po nějaké době spánku se Kuba probouzí. V kuchyni nachází láhev vodky. Nazve ji sprostým slovem a začne ji lít do dřezu. Vtom jej vyruší zvonek telefonu. V domnění, že je to Krystyna, hovor přijímá. Volá mu jeden z jeho přátel, který mu volal i ráno. Trápí jej, že i přes svůj slib, že končí s pitím, jej viděli opilého.

...

*My chcemy ci pomóc, Kuba. My wszyscy chcemy ci pomóc. My, twoi przyjaciele. Chcemy ocalić cię od zguby. I wszyscy już myśleliśmy, że od dziś będzie dobrze. Widzieli cię, Kuba, niestety – łagodnie przemawiał głos. – Widzieli cię, jak pijesz. Trudno Kuba. Tobie nie można wierzyć. Ty jesteś pijak. Pijakom się nie wierzy. Nie gniewaj się, że ja tak mówię, ale wiesz, że jestem twoim przyjacielem a kto ma mówić ci prawdę?*⁵⁹

...

Stalo se přesně to, co Wladek „předpověděl”. Jeho přátelé mu chtěli pomoci, ale vidí, že se Kuba nezmění. Přestali mu věřit a obracejí se k němu zády. Toto Kubu zlomí a z láhve vodky, které se chtěl ještě před malou chvílí zbavit, začíná pít. Pije hltavými doušky. V opilosti převrhne láhev a zbytek vodky. V kaluži na podlaze poté vidí tvář Krystyny. Zpovídá se jí

⁵⁹ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1.

a vzpomíná na všechny chvíle, kdy to vypadalo, že se vyléčí, ale znovu se vrátil ke své závislosti.

Obraz v kaluži stále mlčí a Kuba se stále více noří do svých vzpomínek. V bodu zlomu jí říká, že ji celou dobu nenáviděl nejen kvůli její lítosti, ale i její dobrotě, lásce a víře, že se alkoholu zbaví. Kuba však i to nenáviděl, protože mu dávala jen falešné naděje. V tomto momentě si uvědomí, že už ztratil všechny, kteří mu byli blízcí a chtěli mu pomoci. Slyší, že hodiny blízkého kostela odbíjí osm hodin. Kuba je na pokraji fyzických sil a dochází k názoru, že již nemá jinou možnost než sebevraždu. Ironicky vytrhne telefonní šňůru ze zdi, na ni uváže mašli. Je připravený vzít si život, když náhle slyší třikrát zazvonit u dveří. Přepadne jej panika a v záchvatu strachu ze zvuku zvonku odkopne židli.

Tento konec nebyl až tak nečekaný. V průběhu celé povídky vidíme malé, až přehlédnutelné, náznaky špatného konce. Těchto elementů jsem si všiml až po druhém čtení. Kuba při telefonátech a pak i sám sobě říká: „Přijde Krystyna a všechno skončí.“ Má na mysli svou závislost, ale dá se to zpětně vyložit také jako jeho konec. Jeden z úryvků totiž zní jako promluva nad hrobem:

...

*myślał o dniu, w którym na zawsze złamie się przeklęty krąg upokorzeń i wstydu, o dniu, w którym nigdy już nie poczuje pragnienia, nikt już nie nazwie go pijakiem, nikt nie odwróci się od niego na ulicy, nikt nie okaże mu współczucia, którego nienawidził*⁶⁰

...

Jeho hlavním cílem také je, aby lidé zapomněli, že je alkoholik. Nakonec se mu to podaří skrze sebevraždu, avšak nejspíše ne tak, jak by si přál. Také se můžeme zamyslet nad významem výsledku na policii. Kuba říká, že jeho jméno je Pijak. To ukazuje, že se alkoholu, který je už podstatou jeho osobnosti, zbaví pouze jedinou cestou. Poté vidíme, že měl pravdu jak Wladek, tak cedule, která visela v hospodě.

Chtěl bych se zamyslet také nad svým subjektivním pocitem čtenáře. Od začátku povídky s hlavním hrdinou soucítím. Autor jej vykreslil jako alkoholika největšího kalibru, ale fandím mu, protože se svou závislostí bojuje a chce ji porazit. Má možná naivní, ale krásný sen o něm a své přítelkyni, jak spolu šťastně bydlí daleko od města a všech problémů. Pokaždé když jej

⁶⁰ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

to táhlo zpět k alkoholu, zaradoval jsem se, že vydržel. O to více mě mrzelo, když se rozhodl jít napít. A teď jsem rozpolcený a nevím, zda jej mám litovat, anebo mám nad jeho osudem zakroutit hlavou a zapomenout na něj tak, jako to udělali jeho přátelé. Neřekl bych, že je zde pouze jedna odpověď. Mohli bychom polemizovat, že nic, co se stalo, není Kubova vina. K pití a následné sebevraždě jej donutil strach ze samoty, který jej provází celou povídkou. Na straně druhé, pokud by nepil, neměl by tak panický strach z osamění. Dle mého názoru je závislost na alkoholu jako na horské dráze, kdy vrchol je plný nadějí na uzdravení a dno je delirium, kdy si povídá s duchy. Jak Kubovi řekl v hospodě Wladek: „**Kdo pije, pít bude.**“ Autor nám v povídce dává jasně najevo, že před alkoholem není úniku. Tímto mi Pętla velice připomíná autobiografický román *Démon alkohol* Jacka Londona. V něm se hlavní hrdina také potýká s alkoholem, který si jej vždy znovu najde. V jistých momentech také pije, protože nemá na výběr, čímž se tato dvě díla také podobají.

2.4.1 Alternativní konec

Nebo ne? Po třetím, více analyzujícím čtení mne napadla zajímavá myšlenka. Napadla mě teorie, která by mohla představovat alternativní konec povídky. Vráťím se ke snu, o němž Kuba vyprávěl v hospodě. Během čtení se zdá být jakoby mimo mísu. Přesně totiž popisuje události, které se mu přihodily toho dne. Stejně duševní rozpoložení, stejné reakce lidí, když jej potkají. Osudný den hlavního hrdiny začíná i končí zvonkem. Pokud se zamyslíme, zvláště když víme, jak nepředvídatelné sny mohou být, je možné, že ve spánku se mohl zvuk budíku a všechen Kubův strach smíchat. Celá povídka by tedy mohla být jedním velkým snem. Zvonek dveří na konci povídky tedy může být ve skutečnosti budík a hlavní hrdina se probudí z noční můry. Když se budu držet svého prvního vysvětlení, sen je odrazem strachu ze samoty a opovržení okolím. Pokud se tedy ve stejném duchu zamyslíme nad touto teorií, je možné, že příběh celé povídky se Kubovi zdá, a po probuzení si řekne, že takto nechce skončit.

Toto je nejspíše velmi přehnaná teorie, kterou autor v žádném případě nezamýšlel a Kubovým snem chtěl jen podtrhnout, jak hluboce zakořeněný je jeho strach. Je to však velmi příjemná alternativa k poněkud ponurému konci hlavního hrdiny. Ten by v této verzi dostal ještě jednu šanci na šťastný konec.

2.5 *Pętla* na stříbrném plátně

Filmová adaptace podle stejnojmenné povídky Marka Hłaska byla natočena v roce 1957. Režisérem filmu je Wojciech Has, který se společně s autorem předlohy postaral také o scénář. Tento černobílý film je Hasovým debutem, co se celovečerních filmů týče. Již v tomto snímku je patrný rukopis režiséra. Jeho typickým znakem je mistrovsky zvládnuté budování atmosféry, jemný popis psychiky hlavního hrdiny, který byl odsunut na kraj společnosti, mimo normální proud života.⁶¹

Povídku jsem četl jako první. Věděl jsem tedy, co se ve filmu stane, a byl jsem připraven na ponurou atmosféru. Avšak už první záběr mě vyvedl z omylu. Tak jako v povídce autor hned na začátku nastaví ponurý tón pro zbytek děje, zde je tomu obdobně. Některé detaily jsou pozměněny, což je pochopitelné. Knižní předloha má smutnou atmosféru. Film tento smutek ještě více prohlubuje a v některých pasážích nemá daleko do psychologického hororu.

Během celých titulků, které byly na začátku, vidíme v popředí telefon v Kubově bytě. Gustaw Holoubek, který ztvárnil Kubu, stojí v pozadí a sleduje jej, přičemž hraje zlověstná hudba. Tu napsal Tadeusz Baird. Podle mne byla nejlepší vlastností tohoto snímku. Zřejmě proto, jak její pomocí režisér podtrhuje scény filmu, pravděpodobně také kvůli většímu ponoření se do děje. Během čtení jsem si totiž žádnou hudbu v duchu nepřehrával. Když se poprvé objeví Krystyna (Aleksandra Ślaska), divák cítí, že je pro Kubu jako anděl. Změní se také osvětlení, aby její blond vlasy více zářily. Jakmile odejde a ozve se zlověstný zvuk telefonního zvonku, okamžitě se hudba vrátí k hororové melodii. Zmíněný zvonek má záměrně hlasitý a nepříjemně drnčivý zvuk. Než se Kuba setká se starou láskou v kavárně, ve vedlejší místnosti učitel hudby učí žáka hrát na klavír, což Kubu velmi znervózňuje. Jakmile se však setká se svou známou, zmíněný učitel začíná hrát na housle, jako by měli romantickou schůzku v italské restauraci. Intenzita hudby dosáhne vrcholu, když Władek (Tadeusz Fijewski) v hospodě vypráví o nekonečnosti závislosti na alkoholu. Jakmile vysloví větu: „*Kto pije, będzie pił*“, ozvou se pouze dva tóny varhan. Přiznám se, že jsem měl husí kůži.

Jak jsem zmínil, některé věci jsou oproti předloze poněkud pozměněny. Například Kubův známý, který mu volá a je nadšený ze zprávy, že přestává pít, mu ve filmu nevolá. Místo toho Kubu potkává na ulici. Po společné konverzaci a slovní hříčce se slovy Antabus (pilulky proti alkoholismu) a autobus nastupuje do autobusu a odjíždí. Vzápětí se však stane obětí dopravní nehody, jež je popsána v povídce. Tímto způsobem film naopak rozšiřuje působení povídky.

⁶¹ PĘTLA. FILMPOLSKI.PL: internetowa baza filmu polskiego [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=122371>

V knižní předloze víme pouze, že viník nehody byl opilý. Ve filmu však je obětí nehody Kubův přítel. Tím dostává Kubova myšlenka nový rozměr. Nejenže přátele kvůli svému alkoholismu ztrácí, vidí také, jak je tato závislost celkově velice špatná. Další scéna, kdy jde po ulici zcela sám, je ztvárněním právě této samoty.

Další scénou, která je dle mého názoru silnější než v knižní předloze, je setkání s občanem Rybickim na policejním komisařství. Nezahrnul jsem ji do své analýzy povídky, poněvadž se mi nezdála příliš výrazná. Zvláště ve srovnání s úryvkem, kdy Kuba říká, že se jmenuje Pijak. Naopak ve filmu je tomu právě naopak. Policista přivádí na komisariát staršího opilého človíčka, občana Rybického (Stanisław Milski), aby jej zavřeli do cely (podobně jako na záchytnou stanici). Rybicki už má svou vlastní celu, která je pro něj připravena pokaždé, když jej policisté zadrží. Svůj opilý stav vysvětluje tím, že truchlí za svou zemřelou ženou, o týden dříve mu zemřela dcera. Celá tato scéna je identická jak ve filmu, tak v knize. Rybicki se vrhne na Kubu s žalem v očích a ptá se jej, co by měl dělat jiného, než být opilý. V knize není nic o Kubově reakci. Ve filmu však Holoubek bravurně zahrál děs, když viděl, jak je Rybicki zlomen žalem. V této scéně je skvěle zobrazen člověk, který se snaží žal utiřit pitím. A zároveň děs člověka, jenž ho při tom sleduje a který naopak kvůli alkoholu všechny ztrácí.

V tomto momentě je také ukryta další malá nápověda, jak celý příběh skončí:

...

– *Paseczek też?*

– *Oczywiście – powiedział sierżant. – Oczywiście... Przecież wy wiecie, Rybicki, że tu jest stara, kochana trójka, gdzie na dechy idzie się bez paseczka. Paseczek to rzecz niebezpieczna w tym stanie; można sobie ukręcić pętelkę.*⁶²

...

V knize se tato konverzace jaksí ztrácí, ve filmu je však na ni kladen větší důraz. Snímek totiž víc než kniha poukazuje na vyšší riziko spáchání sebevraždy pod vlivem alkoholu. Rybicki je poté odveden do cely a zpívá. Vzápětí však začne křičet v záchvatu paniky, který má pokaždé, když je zadržen na policii. V knize není nijak popsána reakce Kubu na tento jekot. Ve filmové adaptaci je však Kuba naprosto vyděšen. Dle mého názoru je ve filmu více znázorněn jeho strach při pomýšlení, že i on jednoho dne takto skončí, pokud se nevymaní ze své závislosti.

⁶² HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

Takovou reakci má Kuba pouze na Władka, který jak v knize, tak ve filmu představuje beznadějného alkoholika a vzor trosky, již se všichni závislí stanou. Dle mého soudu film více ukazuje různé scénáře, jak bude Kubova závislost pokračovat. Buď někoho zabije při dopravní nehodě, nebo bude pravidelným návštěvníkem policejní stanice, anebo bude na dně jako Władek. Film skvěle popisuje propad Kuby až na dno. Sebevražda na konci jeho příběhu se tedy jeví jako jediné řešení více než v knižní předloze.

Dalším odlišením od předlohy je právě závěr filmu, když se Kuba v noci vzbudí a znovu mu volají jeho známí. Ve filmové adaptaci pouze zvedne sluchátko a slyší, jak hlas běduje a opakuje s povzdechy jeho jméno. Kuba okamžitě s panikou položí sluchátko. Následuje monolog, který je identický s tím, co v knižní předloze říká hlas v telefonu. Ve filmu je tento moment o mnoho silnější. Skvěle totiž zachycuje stav na pokraji šílenství, v němž se hlavní hrdina nachází. Závěr filmu obecně je oproti knize zjednodušený. Chybí zde Kubova rozmluva s obrazem Krystyny. Kromě zmíněného monologu už nic neříká. Slyšíme pouze gradující hudbu a sledujeme hrdinu, jak páchá sebevraždu. Jakmile odkopne židli, obraz zčerná a ozvou se pouze tři zaklepání Krystyny, která přišla pozdě, na dveře. Konec filmu je oproti předloze zjednodušený, ale to mu v žádném případě neubírá na dramatickosti.

Byl jsem filmovou adaptací Hłaskovy povídky *Pętla* velice překvapen. I když jsem znal obsah děje předem, film mi přinesl zcela nový pohled na osud hlavního hrdiny. Když měl film v lednu 1958 premiéru, vzbudil velmi pozitivní ohlasy. Podle recenzí to byl film dobrý, odvážný a upřímný. I když se v polské kinematografii za 61 let událo mnoho, *Pętla* na své aktuálnosti ztratila jen málo.⁶³

2.6 Další filmové adaptace

V polské produkci byly natočeny dva další filmy, jež byly založeny na povídkách Marka Hłaska. V obou případech se autor podílel také na scénáři. Nejen kvůli motivům ve svých předlohách, ale pravděpodobně i kvůli spisovateli samotnému byly tyto snímky, na rozdíl od filmu *Pętla*, poznamenány zásahy cenzury.

2.6.1 *Baza ludzi umarłych*

Jedná se o filmovou adaptaci povídky *Następny do raju*. Její název však v titulcích uveden nebyl. Důvodem byla značná hořkost pointy filmu. Cenzura jej zakázala na téměř rok a půl.

⁶³ *Pętla*. FILMPOLSKI.PL: internetowa baza filmu polskiego [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=122371>

Premiéru měl tedy v srpnu 1959. Film byl příliš pesimistický a postavy nemají naději na únik od tohoto pesimismu a hrozby smrti. Tento snímek byl velmi kladně hodnocen pro svou psychologickou hloubku, scénografii a také herecké výkony.

Zápletka se odehrává na základně pro přepravu dřeva v Bieszczadech. Na samotě v nelidských podmínkách pracují odsouzení a lidé z okraje společnosti. Práci jim ztěžuje nedostatek vozidel, zázemí, náhradních dílů a všudypřítomná hrozba smrti. Nikomu nezáleží na plnění zadaných kvót, ale spíše na úniku. Ten však není jednoduchý, protože na základnu přijíždí mechanik a straník Zabawa. Ten má za úkol pracovníky zmobilizovat k větším výkonům, aby splnili plán. Postavy postupně umírají, a když konečně přijíždí nová auta s novým vybavením, na základně zůstal pouze Zabawa a jeho největší nepřítel „Warszawiak“.⁶⁴

2.6.2 Ósmy dzień tygodnia

Tento snímek natočený v roce 1958 je výjimečný pro svůj rekord v polské kinematografii. Cenzura jej zakázala vysílat a film ležel v archivu 25 let, premiéru měl teprve v srpnu 1983. Příčinou tohoto zákazu byla zřejmě předloha a Hłasko samotný. Ten byl v té době již znám díky popisování hluboce demoralizovaného a cynického světa plného pohrdání hodnotami, jako jsou láska, věrnost nebo přátelství. Jak Hłasko píše ve stejnojmenné povídce, která se stala předlohou pro tento snímek:

...

To wiek dwudziesty, Agnieszko: Izolda mieszka w burdelu, a Tristan pije z sutenerami na rogu.

...

Toto by mohlo být motto pro celou tvorbu Marka Hłaska. Zamračenou a pesimistickou tvorbu, která ukrývá stesk za lepším a krásnějším světem.

Když tento snímek v režii Aleksandra Forda konečně dorazil na plátna kin, stihl jej smutný osud děl, jejichž čas už dávno uplynul, a film se přílišné oblíbenosti nedočkal. V roce 1958, když jej vysílala západoněmecká televize RFN, jej kritika hodnotila velmi kladně. Při sledování filmu s odstupem čtvrt století vyniká především herecký výkon Zbigniewa

⁶⁴ Baza ludzi umarłych. FILMPOLSKI.PL: internetowa baza filmu polskiego [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=122296>

Cybulského a zaujmou také mladé tváře herců, kteří si slávu vydobili svými pozdějšími rolemi. V porovnání s knižní předlohou byl film zbaven drastických scén a politicky nevyhovujících motivů. Scénérie, kde se zápleтка odehrává, byla také zkrášlena. I když se Hłasko podílel na scénáři, práci režiséra zhodnotil velmi negativně.

Zápleťka tohoto filmu se odehrává ve Varšavě na konci 50. let. Piotr a Agnieszka se milují, ale nedaří se jim najít klidné místo, kde by spolu mohli být v soukromí. On nemá střechu nad hlavou a ona bydlí v malém bytě s rodiči, bratrem alkoholikem a podnájemníkem. Piotr dělá, co může, aby pro sebe a svou milou našel nějaké místo. Jeho snažení však končí nezdary, což Agnieszka přestává snášet a nakonec od Piotra utíká s novinářem, kterého náhodou potkává.⁶⁵

⁶⁵ Ósmy dzień tygodnia. *FILMPOLSKI.PL: internetowa baza filmu polskiego* [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=12461>

3 Pijany o dwunastej w południe

Hłasko se problematice alkoholu věnuje ve více svých povídkách. *Pijany o dwunastej w południe* je jednou z nich. Byla vydána v r. 1956 ve sbírce povídek pod názvem *Pierwszy krok w chmurach*.

3.1 Pijany o dwunastej w południe vs. Pętla

Pijany o dwunastej w południe je kratší než *Pętla*, ale můj subjektivní názor je takový, že je mnohem více koncentrovaná. Tyto povídky jsou v několika aspektech velice podobné. Kromě očividného pojítka, kterým je alkohol, je to například popis prostředí, ve kterém se děj odehrává. V obou povídkách autor svět příliš nepopisuje. Naopak je zde jeden hlavní popis, hned na začátku, který čtenáře uvede do prostředí v povídce:

...

*Zdarzyło się to w południe i w skwar, który każdy zakątek kamiennego miasta napełniał udręką; liście na drzewach wiotczały i gorący asfalt potężnie pachnął smołą.*⁶⁶

...

Toto je veškerý popis světa, který v této povídce najdeme. Stejně jako v *Pętle* čtenář pocítuje, jak je prostředí ponuré. Z těchto dvou vět se však dozvíme čas, kdy k ději došlo, roční období podle listů a také místo podle intenzivního zápachu asfaltu. Skutečnost, že se děj odehrává ve městě, se nám později potvrdí.

Stejně jako v *Pętle* je strohý i úvodní popis hlavního hrdiny, o němž se více informací dozvíme později v průběhu povídky:

...

Ulicą szedł pijany człowiek. Kapelusz trzymał mu się na samym czubku głowy owym cudownym sposobem, w jaki potrafią nosić kapelusz tylko pijacy – trzeźwemu człowiekowi

⁶⁶ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

*spadłby z głowy już po trzech krokach; pijak zaś przejdzie w nim przez siedem piekieł. Krok jego był równie szeroki, jak i niewymierny*⁶⁷

...

O hlavním hrdinovi nevíme (prozatím) nic. Pouze to, že je opilý. Proto je zde místo pro spekulace: Proč je takto opilý už ve 12 hodin? Je to pouze nějaká výjimečná situace, nebo je dotyčný alkoholik a do večera by nevydržel? Děje se to často, že je tak zdatný v nošení klobouku na temeni hlavy? Toto je výše zmíněná koncentrace, kterou tato povídka má. *Pijany o dwunastej w południe* čtenáře okamžitě nutí přemýšlet nad skrytými okolnostmi. Co se příběhu týče, téměř žádný zde není. Najdeme však nespočet možností, jak se zamýšlet nad okolnostmi ležícího opilce. *Pętla* byla pro mě velmi poutavým čtením. Avšak svým spíše pozvolným tokem informací, které jsou navíc rozprostřeny na více stranách textu, se věnuje hlavně příběhu hlavního hrdiny a jeho pohledu na svět jako jedince – alkoholika. *Pijany o dwunastej w południe* však účast hlavního hrdiny popíše hned na první stránce a autor se poté může plně soustředit na kolemjdoucí a jejich různé pohledy na osud jedince – alkoholika.

Tím se dostávám k výše zmíněnému vyprávění příběhu hlavního hrdiny, který není vůbec pozvolný:

...

*Lecz niedaleko zawiodły go kroki; w pewnym momencie zachwiał się, zwałił na trawę i tam już pozostał. Kapelusz oczywiście trzymał mu się dalej na głowie.*⁶⁸

...

Zde je de facto celá zápleтка shrnuta v jedné větě. Je však takto prostá z jednoduchého důvodu. Usnadňuje pozdější přísun informací, podobný tomu v *Pętle*, který je díky tomu také více poutavý a svým způsobem investigativní. První doplňující informací je specifikace místa děje:

...

*Pomału zaczęli się schodzić ludzie; rzecz działa się na Pradze, gdzie – jak wiadomo – jedyną atrakcją są niedźwiedzie i pijacy. Praga wciąż jest jeszcze innym miastem i często człowiek ze śródmieścia przystaje tu zdziwiony. Pełno jest tutaj ludzkich wraków.*⁶⁹

⁶⁷ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

⁶⁸ Tamtéž

...

Zde se čtenář dozvídá, že místem dění je varšavská městská část Praga. Záměrně nepíše město Varšava, protože je zřejmým úmyslem autora pohrát si s (do jisté míry pravdivým) stereotypem, který o této varšavské čtvrti koluje. Praga je v povídce popisována jako oblast, kde žijí divocí medvědi a jedinou zábavou je alkohol. „Dziki wschód“ (přezdívka Prahy, kterou jsem slyšel od obyvatel Varšavy během mého tamního pobytu na Erasmu) se nyní postupně vzdaluje od svého stereotypu, ale zřejmě si nedovedeme představit, jak vypadala během 50. let minulého století. Zvláště pokud už tehdy byla „plná lidských vraků“.

Další podrobnosti, doplňující vstupní informace týkající se místa, času a hlavního hrdiny, se dozvídáme od kolemjdoucích lidí, kteří se shromažďují okolo ležícího opilce. Pro potřeby své analýzy budu popisovat kolemjdoucí každého zvlášť. Každý z těchto lidí představuje jiný názor na věc. Nejedná se vždy přímo o alkohol, ale v každém z případů se dozvíme zajímavé informace.

3.2 Kolemjdoucí v tmavě modrém obleku

Prvnímu z přihlížejících ležící opilec připomíná jeho vlastní zkušenosti z dřívějšíka:

...

Przedtem mogłem być w trumnę pijany i szwagier też mógł być pijany. Była kiedyś taka knajpa na Ratuszowej; [...] Litr kosztował wtedy cztery złote; i szwagier był pijany i ja byłem pijany. Byliśmy codziennie na dymie. Ale to było kiedyś. Nie teraz. Teraz to już nie. Teraz jak jestem ugotowany raz na tydzień, to dobrze. To bardzo dobrze. A przedtem codziennie. Ze szwagrem. Wystarczy tu, na Pradze, zapytać o Władka Majtlocha. Każdy go zna.⁷⁰

...

Z vyprávění tohoto člověka je zřejmé, že alkohol je velmi oblíbenou společenskou činností. Takovou, která neomrzí ani po každodenní konzumaci, zvláště pokud stál litr alkoholu 4 zlaté. Kolemjdoucí v modrém obleku má, v jistém slova smyslu, soucit s ležícím opilcem, protože kdysi mohl být ve velice podobné situaci každý den. Poté však obrátí a zjišťujeme, že teď už je opilý do němoty „pouze“ jednou za týden, což je moc dobře. Čtenáře to nutí k zastavení

⁶⁹ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

⁷⁰ Tamtéž

a přemýšlení nad skrytým příběhem vedlejší postavy v povídce. Sám říká, že je moc dobře, že je opilý jen jedenkrát týdně. Uvědomil si tedy, že každodenní konzumace alkoholu v takové míře je cesta do záhuby? Unikl tím pádem osudu Kuby z předchozí povídky? Také se zdá, že se švagrem byli svého času známá dvojice, pokud jej každý zná. Získali si takovou slávu právě díky svým alkoholovým dobrodružstvím? Pokud ano, je možné, že dotyčný v modrém obleku měl pro umírnění svého pití stejné důvody jako Kuba z *Pětlety*. Říká tedy, že je dobře, že je opilý jednou týdně, z důvodu, že už si jej nikdo nespojuje s alkoholem a lidé jej obecně už neznají jako pijáka? A co se stalo s jeho švagrem? Říká, že se stačí jen zeptat. Každý jej zná. Je známý právě kvůli alkoholu, kterého se nezabavil, tak jako jeho švagr? Z jednoho krátkého úryvku vyplývá tolik nezodpovězených otázek, které čtenáři nedovolí ani dýchat.

V následujícím úryvku se čtenáři ukáže naděje na zjištění dalších podrobností:

...

- *Co się stało z pańskim szwagrem? – zapytał ktoś ze stojących.*

Ten w granatowym garniturze obrócił się ku niemu.

- *Cóż to pana obchodzi? – zapytał ostro.*
- *Może ja znałem pańskiego szwagra. Ja dwadzieścia lat na Pradze mieszkam. Znam tu całą kupę ludzi.*
- *Heńka Jabłonowszczaaka pan znał? – zapytał człowiek w granatowym garniturze.*
- *Tego z Białostockiej?*
- *Nie. Tego, co na Żąbkowskiej miał warsztat.*
- *Nie, tego nie znałem.*
- *To po cholere się pan miesza? – powiedział ten w granatowym garniturze. – Strasznie nie lubię takich cwaniaków, którzy wszystko chcą wiedzieć o życiu. U mnie jest taka zasada: mordę trzymać krótko.*⁷¹

...

Nadále nevíme nic nového o švagrovi, ani to, zda byly mé domněnky pravdivé. Na druhou stranu jsme se dozvěděli mnoho věcí o člověku v modrém obleku. Z rozhovoru vyplývá, že je poněkud agresivnějšího ražení, zřejmě sarkastický a také vtipně pokrytecký. Agresivita a pokrytectví jsou u něj propojeny. Autor zde popisuje člověka, který v hloučku lidí u ležícího

⁷¹ HLASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

opilce všem vypráví o svých dřívějších dobrodružstvích. To zřejmě nikoho nezajímá. Když se na něj jeden z dotyčných obrátí s otázkou o pokračování příběhu, osočí se na něj s tím, že mu po tom nic není. Velice mě v povídce o opilectví na Pradze překvapila krásně schovaná vtipná situace, když dotyčný vysvětluje svou zásadu „mlčeti zlato“, kterou kompletně zesměšní sám sebe.

3.3 Mladá dívka

Dalším z přihlížejících je dívka okolo 20 let. Má zcela rozdílný názor na situaci než předchozí divák:

...

Jak on mógł tak się upić? Czy nie wstyd mu? Robi z siebie bydlaka, marnuje zdrowie za własne pieniądze. Wcale mi go nie żal. Chciałabym, żeby go zabrala milicja i żeby potrzymali go przez noc. Czy on nie może żyć inaczej? Może. Może pracować, mieć dom i rodzinę. A może on ma rodzinę? I tamci na niego teraz czekają? On może się uczyć; teraz nawet starszy ludzie mogą się jeszcze uczyć.⁷²

...

Zatímco byl člověk v modrém obleku vůči ležícímu hrdinovi vesměs soucitný, tato mladá dívka opilectví neschvaluje. Výslovně říká, že jí opilce líto není a že by se měl stydět. Autor čtenáři neposkytl o opilci a ani o tom, proč je vůbec opilý, žádné informace. Dívka nechápe, proč dotyčný není se svou rodinou nebo se neučí, což její postavu vykresluje jako naivní a poněkud nemilosrdnou ve svém odsuzování bez znalosti okolností. Její chování a také čtenářské dojmy z jejího přístupu mi připomínají kolemjdoucí z *Pětly*. Když jde Kuba po ulici, všichni se od něj odvracejí a přičítají jim jeho alkoholismus. Je to přirozená reakce, ale pokud by věděli, v jaké je situaci, možná by se od něj odvraceli s politováním. Někdo z dalších přihlížejících má podobný tok myšlenek:

...

Skąd pani wie – powiedział ktoś stojący z tyłu – że jemu chce się uczyć? Może jest sam? Może go nikt nie kochał i nie kocha? Może mieszka sam i nie chce mu się wracać do pustego domu? Może jest zupełnie samotny?

⁷² HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

Dziewczyna odwróciła się, popatrzyła chwilę na mówiącego i wybuchnęła śmiechem.

*Jaki pan strasznie dziecinny – rzekła. Nikt go nie kochał, samotny... Powinien sobie znaleźć cel w życiu. Cel, rozumie pan? A samotność? Tego nie ma. Teraz nikt nie jest samotny ani nieszczęśliwy. Tego nie ma.*⁷³

...

Vidíme, že někoho ze svědků napadlo, že opilec má zřejmě nějaký důvod být opilý. Přemýšlí, že jeho samota jej nutí pít. Pokud je tomu tak, je velmi pravděpodobné, že je osamělý právě kvůli alkoholu. Tím se dostávám k další podobnosti mezi analizovanými povídkami. Pro Kubu v *Pętli* představuje samota jednu z nejhorších věcí, které by se mu mohly přihodit. Nakonec k ní opravdu dojde, právě kvůli pití. Jsou to jen další spekulace z pohledu čtenáře, ale je jisté, že má hlavní hrdina důvod být takto opilý už ve 12 hodin. Nebo **ještě** ve 12 hodin? Třeba je se svým životem naprosto spokojený a pouze měl rušnou noc/dopoledne a prostě se potřebuje ze svého deliria vyspat. Zajímavá je i reakce dívky na myšlenku jiného kolemjdoucího. Její odpověď je plná komunistické agitace. Všechno je krásné, nikdo není sám ani nešťastný a všichni musí mít svůj cíl a smysl života. Její předchozí myšlenka, že by se měl dotýčný místo pití učit, zní také jako známý citát soudruha Lenina.

Následuje další úsměvná situace:

...

Do dziewczyny zbliżył się jakiś chłopak; był ubrany w przedziwną koszulę a głowę ostrzyżoną miał krótko – włosy sterczały mu śmiesznie.

- Pójdzie pani do kina? – zapytał chłopak. Mam dwa bilety.

- Na co?

- Nie wiem – powiedział chłopak – Prawdopodobnie, że o miłości.

- Czy to będzie bardzo głupie? – zapytała dziewczyna.

- Nie wiem – odpowiedział chłopak i wzruszył ramionami. – Przypuszczam, że w miarę. Chodźmy: zaraz się zaczyna.

*Wziął ją za rękę i odeszli.*⁷⁴

⁷³ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

...

V tomto momentu příběhu se čtenář zastaví a přemýšlí nad tím, co se vlastně děje. Opilec leží za bílého dne na ulici, kolem něj se shromažďují lidé, ale vlastně si ho vůbec nikdo nevšímá. Člověk v modrém obleku pouze povídá o svém švagrovi. Dívka na druhou stranu představuje jakýsi hlas šťastné budoucnosti v socialismu, kde neexistuje neštěstí. Poté dokonce odchází do kina s klukem, který ani neví, na jaký film ji zve. Ten nejeví o opilce zájem už vůbec. Zatím žádnou z postav moc nezajímá osud ležícího člověka. Přemýšlím tedy nad tím, že je opilec ležící na ulici už tak častým jevem, že vůbec nikoho nevyvede z míry.

3.4 Malý chlapec s klacíkem

V hloučku lidí se nachází také malý chlapec, který situaci řeší se svou dětskou zvědavostí:

...

Pijany leżał dalej bez ruchu i wszyscy patrzyli na jego czerwoną twarz. Pochylił się nad nim mały chłopiec i kijkiem dotknął jego nosa. Kobieta, stojąca w kręgu ludzi, szarpnęła chłopca za rękę i krzyknęła:

- Odejdź, on cię uderzy!

*- On już nikogo nie uderzy – powiedział inny, stojący z tyłu człowiek.*⁷⁵

...

Tento malý hoch šťouchnutím do opilce v jediném momentu shrnuje celou situaci a přístup lidí, který jsem popsal výše. Opilý leží jako mrtvola, nikdo si jej nevšímá a pouze dítě zkouší, zda je ještě naživu.

3.5 Muž v kožené bundě

Další z přihlížejících vypráví ostatním o svém setkání s opilým člověkem. Díky němu se dozvídáme více o minulosti dotyčného:

...

⁷⁴ HLASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

⁷⁵ Tamtéž

Teraz dopiero przypominałem sobie, że już kiedyś spotkałem tego faceta; było to dawno i jakoś cholernie dziwnie. [...] Jestem szoferem i sam lubię drogę. Kiedy spotkałem tego pijaka, leciałem akurat wozem. Była to już noc i późna godzina. Lubię szybką jazdę i wtedy też przyduszałem gaz: pamiętam jak dziś, że miałem na liczniku z pięćdziesiąt mil – wtedy jeszcze latało się na wozach z demobilu. Ten pijak wyskoczył mi nagle z ciemności i szczypakiem zasunął pod wóz. Wdepnałem tak hamulec, że myślałem, iż mi noga na zawsze wlezie w tyłek. Wóz zarzucił, wyskoczyłem z kabiny i do niego: „No i co – mówię – co mam z tobą zrobić?” Patrzył na mnie przez chwilę, miał zakrwawioną gębę, potem rzekł: „Co chcesz.” „Gdybym zrobił z tobą to, co teraz chcę – mówię do niego – tobym posiedział za człowieka, a zabiłbym gnidę. Jesteś zalany?” „Nie” – mówi. Popatrzyłem na niego i widzę: trzeźwy, tylko cały się trzęsie. Żal mi się go zrobiło: zawsze człowiek. „Dlaczego pan to chciał zrobić? – mówię. Gdzie pan mieszka? Podrzucę pana.” Staliśmy w ciemnościach, naprzeciwko nas był jakiś plac ogrodzony deskami; pamiętam, że latem chłopaki grają tam w piłkę. On milczy. Pytam jeszcze raz: „Dokąd pan chcesz iść?” Zaśmiał się jakoś idiotycznie, złapał mnie za rękę i mówił: „Człowiek który odszedł od swoich, nie ma dokąd pójść. Wszędzie, gdzie pójdzie, zastanie pusty plac.” Potem odszedł; trzymał się za głowę, ale już nic nie mówił.”⁷⁶

...

Nyní máme k dispozici mnoho informací z minulosti hlavního hrdiny. Nejvýraznější z nich je jeho pokus o sebevraždu. Je zde tedy další spojitost s povídkou *Pětla*. Tady však hrdina není, na rozdíl od výše zmíněné povídky, pod vlivem alkoholu. Kuba kvůli svému alkoholismu nakonec přijde o své přátele a dostihne jej samota, jíž se děsil. Rozhodne se tedy ukončit svůj život. V této povídce je tato posloupnost obrácena. Hrdina říká, že už nemá kam jít, protože opustil své blízké. Není specifikováno, zda jde o rodinu, nebo přátele, ale „jeho” lidé mu dozajista byli velmi blízcí. Po jejich ztrátě se také rozhoduje pro sebevraždu, ta se mu však nepodaří. Nyní jej vidíme, jak opilý leží na ulici. Je tedy pravděpodobné, že propadl alkoholismu kvůli ztrátě svých blízkých. Nakonec měl tedy člověk, který oponoval mladé dívce, pravdu. Přemýšlel, že je opilý kvůli tomu, že jej nikdo nemiluje a je úplně sám. Alkohol je pro něj tedy formou léku, jehož pomocí zapomíná, alespoň na chvíli, na své problémy. Je zcela na dně a psychicky vyčerpán. Jeho život postrádá smysl a zbyla jen prázdnota, jak sám říká. Tím se dostávám zpět k *Pětli*. Kuba je ve stejném stresu jako hlavní

⁷⁶ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

hrdina z této povídky. Uchyluje se k alkoholu jako k nástroji k otupení smyslů a ke (zdánlivému) ulehčení své situace.

3.6 Muž s tetováním hada

Tento člověk je součástí dvou paradoxních a úsměvných dialogů, které připomínají svým ražením ten, jenž jsem popsal v podkapitole o muži v modrém obleku.

...

Pochylił się nad leżącym i brutalnie nim potrzęsnał. Pijany otworzył jedno oko i natychmiast je zamknął.

[Velmi vulgární výraz] *Uchłał się w samo południe. Co teraz zrobić z takim bydlakiem?*

*Wstydziłby się pan – powiedział ktoś z boku; był to człowiek o twarzy nauczyciela. – Wstydziłby się pan tak mówić. Tu stoją kobiety i dzieci, jak pan tak może? Na pewno w każdą niedzielę wygląda pan tak samo.*⁷⁷

...

Nad podobným momentem jsem již přemýšlel výše. V tomto místě v povídce jsem se znovu zamýšlel nad tím, zda je takové chování možné. Konečně se našel někdo, kdo neřeší švagry nebo zářnou budoucnost v socialismu. Vím, že dotyčný užil vulgárních výrazů, ale je pravděpodobné, že si v takovéto situaci potřeboval ulevit. Někdo z přihlížejících má však větší starost o ženy a děti, které jsou vystaveny těmto výrazům. Následně ještě osočuje člověka s tetováním, že určitě vypadá stejně. Právě toto činí situaci úsměvnou. Nevím, zda může být pro ženy a děti situace ještě nějakým způsobem horší, pokud již nějakou chvíli sledují na poledním slunci ležícího opilce. Jsem si jist, že několik nadávek tuto scénu nezhorší. Připadá mi, jako by se všichni dotyční zajímali o vše ostatní, kromě opilce, jen aby se vyhnuli pomoci. Rozumím tomu, že se nikomu nechce táhnout jej domů, avšak mladá dívka měla dobrý nápad s policií, která by situaci jistě vyřešila. Zdá se ale, že slušné chování nebo švagr jsou zde důležitější. V této povídce je tento jev velmi častý. Pokaždé velmi silně působí na čtenáře a vždy přemýšlím nad tím, co bych dělal já, pokud bych se v takové situaci vyskytl. Pokud by bylo kolem tolik lidí, moje první myšlenka by nejspíše byla, že to není moje starost, že já jdu jen kolem. Ale pokud by se k tomu nikdo jiný neměl, nejspíše bych při

⁷⁷ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

pomoci také mohl zapomenout na slušné mravy. Obě strany mají své opodstatnění. Hłasko do tohoto mixu navíc přidává absurdní rozhovory. Čtenář se tedy hořkosladce směje, ale zároveň přemýšlí, co by on sám udělal. Hłasko je dle mého názoru v tomto směru skvělý spisovatel. Podobné pocity jsem měl při čtení povídky *Pierwszy krok w chmurach*. Šel bych sledovat intimní schůzku mladého páru?

Další z fragmentů povídky ukazuje mentalitu obyvatel Varšavy. Tento úryvek ukazuje dialog mezi potetovaným mužem a jiným z přihlížejících:

...

Niech pan mi pomoże. Odprowadzimy tego faceta.

O, nie [...] Przepraszam, ale to zbyt wstrętne. Nie będę odprowadzać pijanego bydlaka. Zresztą nie jestem z Warszawy; nie przyjechałem tutaj, żeby odprowadzać pijanych bydlaków.

*To lepiej – powiedział człowiek z węzem. – Pan tu przyjechał, żeby zobaczyć miasto i naszą Częstochowę. Niech pan stąd odejdzie. Teraz lato: powinien się pan poprawić i opalić. W szpitalu nie będzie pan miał słońca. Jakież on jest bydlak dla ciebie?*⁷⁸

...

Tento úryvek by se dal jednoduše shrnout úryvkem textu písně *Nie ma cwaniaka nad Warszawiaka* „od stolicy won, bo krew się będzie lać“. Tuto situaci jsem pochopil tak, že Varšavan je stále Varšavan, i když je opilý a leží na ulici. Jestliže se to někomu z přespolečných nelíbí, narazí.

3.7 Muž z baru „Schron u Marynarza”

Tento člověk se také zná s opilým osobně. Díky němu se tedy dozvíme něco víc o tom, co předcházelo celé této polední situaci:

...

Ja znam tego pijaka – powiedział inny mężczyzna. – Kiedyś na Brzeskiej był bar. Nazywał się Schron u Marynarza. [...] Ten dzidzius, który leży tu na ziemi, też tam przychodził. Stawał przy bufecie i mówił:

⁷⁸ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

„Panie gospodarzu, ja stąd wyjadę. Wyjadę stąd i wszyscy zapomną, że żyłem w tym mieście. Ale pan będzie mnie pamiętać co? To nieważne, że ja jestem pijaczek. Codziennie piłem tu u pana. Piłem nawet w niedzielę. Cały tydzień czekałem, że pójdę gdzieś w niedzielę, lecz w niedzielę nie chciało mi się nigdzie iść. Ci, do których chciałbym pójść, nie mają niedzieli. I przychodzę do pana. Czy pan będzie mnie pamiętać w życiu?”⁷⁹

...

Tento monolog opilého člověka je jako vystřižený z *Pětly*, ovšem otočený naopak. Kuba chce přestat s alkoholem, chce se odstěhovat někam daleko od města a hospod, aby na něj lidé zapomněli a už nemluvili o tom, jaký je alkoholik. Zde však hlavní hrdina už všechny ztratil a naopak chce, aby si jej alespoň někdo pamatoval. Znovu mluví o jemu blízkých lidech, které ztratil. A právě proto se z něj stává alkoholik. Nemá smysl života a chce odjet pryč. Usiluje tedy o to, aby si jej alespoň hospodský pamatoval kvůli jeho pití a tomu, že k němu pravidelně chodil. Alkohol má zde tedy opačnou funkci než v *Pětli*. Není to zkáza, která ničí život hlavního hrdiny, je to jeho poslední útočiště a to poslední, co mu v životě zbylo.

Dále se v povídce při delším rozhovoru dvou z mužů dozvídáme důvod, proč hlavního hrdinu takový osud potkal:

...

Człowiek, który spotykał się z pijanym w Schronie u Marynarza na Brzeskiej, powiedział do człowieka z węzem:

- Ten pijany to był kiedyś fajny chłop. Przed wojną pracował na tramwajach, robił tam strajk. Przechowywał ludzi podczas okupacji: miał u siebie całą żydowską melinę i śmiał się z Niemców. I mówił do nas: Przyjdzie zwycięstwo, to zobaczysie, jak będziemy żyć. Będziemy mieli wszystkiego do cholery i nigdy nam już niczego nie zabraknie. Nie będzie już żadnej biedy. Odkujemy się za wszystką nędzę cośmy wycierpieli w życiu. Będziemy opalać brzuchy: musimy tylko czekać

- Ja wiem, co było dalej – powiedział niski mężczyzna z wytatuowanym węzem. – Potem przyszło zwycięstwo. I trzeba było drzeć się o wszystko, pracować tak, jak nigdy jeszcze w życiu, zaciskać zęby i przewiązywać je paskiem. Inni jakoś wyrastali, szli do góry, on został

⁷⁹ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

w tyle. Może był za mało zdolny, może za mało rozumiał? Wtedy nie wytrzymał: zaczął co innego mówić w nocy do żony, a co innego na egzekutywach. Potem zaczął się bać.

- Tak – powiedział znajomy pijanego – potem zaczął się bać. Bał się, że w końcu inni zrozumieją, jaki z niego partyjniak naprawdę. I żył już tylko samym strachem. Nie rozumiał partii.

- Partyjny – powiedział mężczyzna z wężem – który swoje wątpliwości przeżywa poza partią, dość szybko zamienia się w kupę tchórzliwego gówna. Miał małe serce i mało nadziei. Mało pragnął: pragnienie zastąpił mu strach, kiedy patrzył jak męczą się ludzie. [...] Potem wyleli go z partii.

- Skąd pan wiesz o tym wszystkim? – zapytał znajomy pijanego.

- Sam podnosiłem legitymację, żeby go wyrzucić – powiedział człowiek z wężem.⁸⁰

...

Tento fragment powídky vysvětluje všechny události, jež potkaly hlavního hrdinu. Jak jsme se dozvěděli z konverzace, člověk ležící na zemi byl slušný, během války dokonce ukrýval Židy před nacisty. Vidíme, že hluboce věřil v lepší zítřky. Z toho usuzují, že už během válečných let byl zastáncem myšlenky komunismu a věřil, že to je správná cesta ke šťastné budoucnosti. Proto také vstoupil do komunistické strany. Po skončení války jej však čekala pouze deziluze. Byl zklamaný z vývoje událostí a zjištění, že komunistický režim není vůbec takový, jaký si představoval. Začal tedy nad vším pochybovat a zjistil, že vše, v co tak věřil a do čeho vkládal veškeré své naděje, je vlastně pryč. Toto je stejný myšlenkový proces, kterým si prochází i hlavní hrdina *Pětly*. Kuba vkládá svou víru do pilulek a protialkoholní léčebny. Jeho naděje se však zhroutí. Podobně je tomu i zde, pouze v poněkud větším měřítku. Hlavní hrdina chce šťastnou budoucnost pro všechny. Když však nepřichází, pochybuje nad svým přesvědčením a cítí se být odpovědný. Nerozumí „svým“ ve straně a tím pádem je ztrácí. Když jej vyloučí ze strany, je to pro něj jako zrada vlastní rodiny. Proto se pokouší o sebevraždu, začíná pít a nacházíme jej ležícího na ulici v téměř polomrtvém stavu, beze smyslu života.

Povídka končí celkem překvapivě, pokud vezmeme v potaz její dosavadní průběh. Člověk s tetováním a muž z baru Schron u Marynarza společně odcházejí od ležícího opilého:

...

⁸⁰ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

Człowiek z wężem szedł w milczeniu i poruszał nerwowo olbrymimi szczękami. W pewnym momencie przystanął.

- Zapomniałem cholera – rzekł patrząc niespokojnie na tamtego. – Muszę się wrócić: kobieta mi kazała, żebym zaszedł do teściowej. To w tamtej stronie.

- W porządku – rzekł tamten. – Zaczekałbym na pana, ale też nie mam czasu. Cześć – przytknął palcem w cyklistówkę i odszedł.

Kiedy zniknął już za rogiem, niski mężczyzna zawrócił w stronę pijanego. Pochylił się nad nim i z wysiłkiem wciągnął go na siebie: pijany leciał mu przez ręce jak bezwładny wór. Niski mężczyzna prowadził go i mówił z żalem:

- Dlaczego się uchlaleś? Dlaczego się uchlaleś w samo południe?⁸¹

...

Dle mého názoru je toto nejlepší konec, jaký mohl nastat. Zaprvé jsem rád, že opilý nezůstane ležet uprostřed dne na ulici, zvláště teď, když vím o jeho pohnuté minulosti a svým způsobem je mi jej líto. Zároveň jsem rád, že komunista, jeho soudruh a pro opilého i rodina, se pro něj vrátil. Opilý má tedy šanci, že nebude sám. Má také velkou naději na to, že přestane se zapíjením svého žalu, když nebude mít důvod. Avšak i samotný čin komunisty je zajímavý. Vidíme, že i ve straníkovi se najde dobro. Můžeme zde totiž nalézt i skrytou naději, že komunismus nemusí být tak špatný, jaký je. Představuje tedy člověk s hadem naději na něco jako „socialismus s lidskou tváří“?

Hłasko v této povídce skvěle popisuje osud bezejmenného člověka, který je vystaven velikému životnímu rozčarování. Styl a konstrukce povídky jsou velmi netradiční. I když čtenář neví ani jméno hlavního hrdiny, chce investigativně číst dále. Dle mého názoru je identita opilého záměrně utajena. Je pravděpodobné, že mnoho lidí bylo rozčarováno z komunismu stejným způsobem jako hlavní hrdina této povídky. Proto je pro čtenáře jednodušší vžít se do této role. Autor zde na pár stránkách popsal vlastní zkušenosti mnoha Poláků, kteří se v příběhu našli, což je pravděpodobně jeden z důvodů, proč byly jeho povídky tak oblíbené. Také popis kolemjdoucích pouze za pomoci vnějšího vzhledu čtenáři usnadňuje vstup do světa v povídce. Popis lidí je dost přesný na to, aby si jej čtenář dokázal představit, ale je zároveň také generický, takže takových kolemjdoucích poté potká desítky.

⁸¹ HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

Jak jsem již zmínil na začátku své analýzy, povídka je velmi krátká a svým způsobem ne příliš konkrétní, proto může čtenář do detailů a hluboce přemýšlet mimo hlavní děj.

ZÁVĚR

Po provedení analýz vybraných povídek Marka Hłaska mě nejvíce překvapila jejich nadčasovost a fakt, že jsou aktuální i po 60 letech od svého vydání. Zvláště pak první z nich, *Pętla*. Děj, která se věnují alkoholu, je v literatuře mnoho, ale tato povídka je dle mého soudu unikátní svou univerzálností. Popisuje totiž poslední den alkoholika. Není specifikováno, proč začal s pitím, ale víme, jak kvůli němu dopadl. Pętla by se tedy dala použít jako jistá forma výstrahy proti alkoholismu. Vysílá jasný signál, že před alkoholem není úniku a dřív nebo později život kvůli němu skončí. Ať už se dotyčný rozhodne ukončit jej jako Kuba, nebo jako Wladek, který je beznadějný alkoholik na dně a bez peněz, bude pít až do konce.

Tato aktuálnost je u mne osobně ještě znásobena příběhy lidí, které jsem znal osobně a kteří byli na pití závislí. Hlavní hrdina povídky je alkoholik a všichni to vědí. Chtějí mu pomoci a nastane moment plný naděje, že nad svou závislostí zvítězí. Poté však do ní upadne zpět tak hluboce, že již není jiného východiska a spáchá sebevraždu. Tím dosáhne svého největšího přání. Tragicky a poněkud ironicky přestává pít a dozajista všichni zapomenou, že byl opilcem. V této povídce je Kuba tak hlubokým alkoholikem, že v jeho světě už neexistuje nic jiného než právě pití. Jeho jediným cílem je se zbavit závislosti. Avšak důvod, proč s ním vůbec začal, je čtenáři skryt. To je dle mého názoru vlastnost, díky které se dá *Pętla* tak snadno aplikovat jako výstraha před alkoholem. Kvůli absenci důvodu, proč začal Kuba pít, můžeme jeho příběh přenést na kohokoliv, koho třeba známe osobně.

V podobném duchu se nese i stejnojmenný film, který byl natočen na základě povídky *Pętla*. Psychologický snímek, který místy hraničí se žánrem hororu, skvěle předává stejné poselství jako kniha. Alkohol připraví člověka o vše, o peníze, o přátele a blízké, o rozum i život. Nezáleží na tom, jestli se píše rok 1956, nebo 2019.

Dle mého názoru existuje pojítka pro všechna díla o pití: **před alkoholem není úniku**. Stejně tomu tak bylo v knize *Démon alkohol* Jacka Londona, kde si alkohol hlavního hrdinu vždy našel, a ať už chtěl, nebo ne, vždy vítězil. Podobnosti najdeme i v současné polské literatuře, přesněji v románu Jerzego Pilcha *Pod mocnym aniołem*. Tato podobnost je pro mne tak výrazná, až se mi zdá, že Wladek v hospodě Kubovi v *Pętle* popisoval děj Pilchova románu, když vypráví o lidech, kteří sice odcházejí z protialkoholní léčebny, ale jen proto, aby se tam zase vrátili.

V druhé povídce, kterou jsem analyzoval, *Pijany o dwunastej w południe*, je situace opačná než v *Pętla*. Nesledujeme příběh hrdiny z jeho pohledu, ale vidíme jej z pohledu více lidí. Kromě názorů různých lidí nejen na alkoholismus sledujeme osud velmi zlomeného a deziluzovaného člověka. Zjišťujeme, že hluboce věřil v lepší zítřky, které lidem sliboval po druhé světové válce komunismus. V tom se však hluboce zklamal. Kvůli jeho pochybnostem jej vyloučili ze strany, což bral jako ztrátu všech, kteří mu byli blízcí. Pokouší se o sebevraždu už střízlivý, ale když se mu nepodaří, zřejmě nachází útěchu v alkoholu a snaží se uniknout smutku nad ztrátou svých ideálů, ale i blízkých.

Zde nacházím další pojítko děl o alkoholismu: **pítí je způsobem úniku**. Tak jako Kuba se snaží zapít svůj špatný den nebo ležící opilec zapíjel svou deziluzi nebo naše sousedka smutek ze ztráty svých blízkých. Tak jako většina léků ve velkém množství zabíjí, stejným způsobem funguje i alkohol. A z úlevy nad problémy a unikem z reality se stane závislost, ze které je pouze malá šance na záchranu.

Vybrané povídky se liší především svou konstrukcí. *Pijany o dwunastej w południe* je spíše retrospektivní. Děj se příliš neposouvá dopředu. Naopak se díky kolemjdoucím dozvídáme útržky z minulosti hlavního hrdiny. Avšak největší odlišností je vnitřní struktura povídek, na níž jsem také strukturoval své analýzy. *Pętla* je strukturována podle míst, ve kterých probíhají různá dějství. V povídce *Pijany o dwunastej w południe* je tato struktura přirozeně rozdělena podle lidí, kteří se scházejí nad ležícím opilcem.

Pokud se zpětně zamyslím nad dějem obou povídek, docházím k názoru, že je pouze jeden příběh, který je rozdělen do dvou povídek. Nejdříve, kde je hrdina hluboce zklamán a ztratil iluze o šťastných zítřcích. Ztratil i své blízké a nachází úlevu v alkoholu. *Pętla* se tedy nabízí jako pokračování tohoto příběhu. Kuba chce odjet pryč, aby všichni zapomněli, že byl opilcem. Stejnou větu nacházím i v druhé vybrané povídce. Také vzpomeňme na sen, který Kuba v hospodě vypráví. Zdá se mu o divné a obtížné zemi, kde lidé musí hodně pracovat a být plní naděje. Říká, že je to jeho nejhorší sen, že je v této zemi sám a že nikdo už mu nebude věřit. Toto je přesný popis hrdiny z *Pijany o dwunastej w południe*. Ten také žije v zemi, kde je nutné hodně pracovat. Stejně to říká i člověk s tetováním hada. Musí být plný naděje stejně, jako by měl být správný komunista a budovatel lepší budoucnosti. Má strach, že mu již nikdo nebude věřit, což můžeme propojit s vyloučením ze strany, kvůli ztrátě důvěry. Další velmi skrytou podobností je klobouk, který se opilci drží na hlavě i po pádu na zem. V *Pętla* jde Kuba po ulici a má klobouk nasazený také na temeni hlavy. Podobnost také

nacházím ve strachu ze samoty a důvěryhodnosti, který mají oba hrdinové společný. Oba ztrácí své přátele a jsou tím velice zasaženi.

Na základě této mojí domněnky je opilcem z povídky *Pijany o dwunastej w południe* Kuba z povídky *Pęta*. Tím by se vyplnil nedostatek informací o tom, z jakého důvodu propadl alkoholu. A naopak by se čtenář dozvěděl více podrobností o ležícím opilci a příběh tohoto člověka by pokračoval dále.

To mě přivádí k autorovi samotnému. Dle mého názoru jsou obě povídky autobiografické a Marek Hłasko je sám jejich hlavním hrdinou.

Stejně jako hrdina druhé vybrané povídky měl své pochybnosti a nelíbilo se mu, jak vypadá šťastná budoucnost, kterou komunismus sliboval. Hłaskova literatura je plná nespokojenosti. Zásady socrealismu se objevují pouze v jeho první povídce *Baza Sokołowska*. V dalších povídkách se objevuje jeho proslulé povstání proti těmto pravidlům a ukazuje, jak realita, kterou všichni přehlíží, doopravdy vypadá. Je s tímto vývojem stejně nespokojený jako opilec na zemi. Hłaska nevyloučili ze strany, ale stal se „závadným“ spisovatelem. Chce odjet z Polska. Neplánuje, že v zahraničí zůstane dlouho, a chtěl by se i vrátit. Ale poté, co jej cenzura v Polsku zakáže a propaganda z něj udělá zrádce vlasti, nalezneme i zpětně podobnost s vyhoštěním hrdiny z povídky. Strach ze samoty, který je společný pro obě povídky, může být spojen s Hłaskovým téměř celoživotním pobytem v zahraničí. Nikdy se již neviděl se svými přáteli a matkou, což je dle mého názoru definice samoty.

Pokud jde o povídku *Pęta*, Hłaskovo druhé jméno je Jakub. Navíc i rodina mu říká Kubík, když o něm mluví ve třetí osobě. Z tohoto důvodu je pravděpodobné, že je to spisovatelovo vlastní jméno a užívá jej, když sám o sobě píše ve třetí osobě.

...

*Na świadectwie chrztu zapisane są imiona Marek i Jakub. Używał później ich obu. Na razie matka i cała rodzina mówi o nim Kubuś. Zwracając się do niego bezpośrednio, zawsze mówiono Marku, Mareczku.*⁸²

...

⁸² CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestoletni: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005, s. 10

Jeho milostný život také zapadá do této teorie. Tak jako Kuba v *Pętle* měl kdysi dívku, kterou miloval a byl šťastný. V případě Hłaska je to Esther Steinbach. Poté se oženil pouze kvůli tomu, že jej Esther nechtěla.⁸³ Jeho manželkou, ekvivalentem Krystyny, byla Sonja Ziemann.

Hłaskova touha po odjezdu do zahraničí je velmi výrazným pojítkem jeho povídek. Možným důvodem byla desiluze z komunistického režimu, tak jako v povídce *Pijany o dwunastej w południe*. Více výrazný však je důvod přímo specifikovaný v *Pętle*. Kuba chce odjet, aby lidé zapomněli, že je alkoholik. Když se o Hłaskovi šíří pomluvy, že je pouze alkoholik a neotesanec, chce také odjet pryč. Tak jak to píše ve svém dopise Antoni Słoińskému. Zřejmě chce také daleko od alkoholu. Podle Czyżewského alkoholikem nebyl. Ale pití je Polsku téměř existenciální záležitostí, a Hłasko proto hodně pil hlavně kvůli popudům svého okolí. Shodují se i pokusy o sebevraždy. První se mu nepodařil, tak jako v *Pijany o dwunastej w południe*, druhý bohužel již ano.

Tím se dostávám zpět k tomu, čím je Hłasko tak známý: svým životem, který je obklopen legendou. Stejně je tomu i v případě jeho děl. Nejsem si jist, zda je pravdivá má teorie, že mnou vybrané povídky jsou autobiografické, ale našel jsem mnoho podobností, které přinejmenším nutí k zamyšlení.

⁸³ GAŃCZAK, Filip. Sen o Marku. *Newsweek* [online]. 2010, 06.02.2010 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.newsweek.pl/kultura/sen-o-marku/ywcwws3>

RESUMÉ

Jako temat mojej pracy magisterskiej wybrałem opowiadania polskiego pisarza Marka Hłaski. Jego twórczość mnie bardzo zainteresowała swoją głębokością, którą ukrywa. Dwa opowiadania, które wybrałem do analizy, są Pętla i Pijany o dwunastej w południe. Pierwsze z nich jest jednym z najwybitniejszych utworów pisarza. Drugie tak wielką popularność nie uzyskało. Łączy ich alkohol. W obu opowiadaniach życie głównego bohatera jest skazane na picie alkoholu. Moim zdaniem jest to temat, o którym się za bardzo nie mówi. Nie sugeruję, że jest to tabu. Wydaję mi się, że alkohol istnieje i społeczność nie ma potrzeby się nim więcej interesować, oprócz jego konsumpcji. Taki sam pogląd miałem też. Jak chce ktoś pić, niech piję. Kiedy czytałem opowiadania Marka Hłaski, miałem wrażenie, że czytam o kimś, kogo znam osobiście. Na podstawie tego zdecydowałem się sterować moje analizy w tym kierunku i przebadać fenomen alkoholu w tych opowiadaniach głębiej.

W mojej pracy się też poświęcam życiu i legendzie Marka Hłaski. Ten pisarz jest znany ze swojego życia może więcej niż ze swojej twórczości. Otacza go legenda o jego awanturach a rebeliach pełnych wódki i nocach w „Kameralnej“. Chciałbym poodkryć, na ile jest to prawdziwa legenda. Oprócz tego też chce odpowiedzieć na pytanie, czy napisanie tych opowiadań było przypadkowe, albo się w nich da znaleźć elementy autobiograficzne.

W twórczości Hłaski mnie alkohol zaintrygował bez jakichkolwiek połączeń z pisarzem samotnym. Chciałbym się więc nad nim zastanowić obiektywnie, pomijając legendę wokół pisarza. W ciągu mojej analizy chcę więcej pomyśleć nad sposobem, jakim Hłasko buduje bohaterów swoich opowiadań, którzy są uzależnieni od alkoholu. Jaki wpływ ma picie na ich zachowania? Jak ich nałóg wpływa na ich otoczenia? Też chce się dowiedzieć jaką opinię na nich ma społeczność. A też powody, które ich dowiodły do alkoholizmu.

Opowiadanie Pętla było również ekranizowane. Więc też porównam książkę i jej filmową wersję. Chciałbym się dowiedzieć czy jest to klasyczny przypadek, kiedy film jest tylko krótszą adaptacją książki, albo film oferuje inny pogląd.

Marek Hłasko może nie jest najwięcej znanym pisarzem pokolenia 1956, ale był pierwszym. Zaczął pisać w młodym wieku. Dlatego jego debiutowe opowiadanie Baza sokołowska liczy się jeszcze do socrealizmu. W kontraście do swojej wczesnej twórczości wydaje tom opowiadań Pierwszy krok w chmurach. Ten tom zdobywa bardzo pozytywne opinie krytyków, którzy Hłaskę oznaczają jako pisarza wielkich nadziei. Hłasko deklarował, że jest

socjalistą. W swojej twórczości natomiast rzeczywistość nie ulepszał. Piszę o przedmieściach, środowiskach robotniczych, pracy, służbie wojskowej, alkoholizmu i miłości. Więc o rzeczach, które znajdziemy też w socrealizmie. Hłasko ich natomiast kompromituje i pokazuje prawdziwie.

Jego opowiadania są pełne buntu i rebelii przeciw rzeczywistości. Dzięki temu powstaje wizerunek Hłaski-buntownika. Pokazywał rzeczywistość sposobem prawdziwym. Takim, który propaganda komunistyczna świadomie ukrywała. Pokazywał brzydotę, demoralizację i niespełnione marzenia. Jest dla mnie fenomenalne, że udało się Hłasce zdobyć taką sławę w okresie, kiedy pisarze byli albo narzędziem władzy, albo nią byli tępieni. Jego sława nie trwała długo, właśnie z powodu swojej literatury. Nie opisywał codzienność tak, jak chciała władza. Dla mnie najlepszy przykład tego stylu pisania znajdziemy w bohaterach opowiadań Hłaski. Ci nie są klasycznymi bohaterami komunizmu, którzy dzięki twardej pracy uzyskają szczęście. Świat w opowiadaniach Hłaski wydaje się ciemny, brudny i bez nadziei. We wielu przypadkach tej brzydocie towarzyszy alkohol.

Kiedy przeprowadziłem analizy opowiadań, zauważyłem, że bohaterowie obu utworów mają swoje plany i marzenia. Te natomiast zostaną zniszczone podczas konfrontacji z brudną rzeczywistością. Obaj są samotni i na marginesie społeczności. Próbują walczyć o swoje sny, ale ta walka jest nie do zwycięstwa. W przypadku Kuby w Pętli z powodu społeczności samotnej. W przypadku Pijanego o dwunastej w południe, bohatera zniszczy rzeczywistość, która zmierza się w innym kierunku, który bohater nie może akceptować.

W warunkach totalitarnych taki bunt przeciw rzeczywistości i zasadom socrealizmu kierowało się, może nie świadomie, przeciw polityce i komunizmu. W końcu to dochodziło do cenzury twórczości Hłaski. Po jego wyjeździe za granicę Hłasko zniknął z polskiej sceny literackiej i jego książki nie były w Polsce wydawane do końca lat 70. ani po jego śmierci.

W swojej pracy opisałem życie Marka Hłaski w formie kalendarium, ale głównie się poświęcam badaniu przyczyn, z powodu których powstały około jego osobowości mity i legendy. Hłasko jest typowym pisarzem, który jest znany bardzo ze swojego życia. Jego biografia jest pełna alkoholu i awantur. Był bardzo popularny towarzysko i zwłaszcza w Polsce go otaczają mistyfikacje, które nie do końca powstały z jego strony i na które nie miał wpływu. W moim badaniu na ten temat znalazłem informacje o tym, jak się Hłasko dostał na szczyt polskiej sceny literackiej, ale potem był w pewnym sensie wydalony z Polski. Hłasko był towarzyski i lubił ten sposób życia, ale zaczęły się o nim rozszerzać plotki. Mówiło się, że

książki, dzięki którym zdobył swoją popularność, nie były jego własnymi utworami. Społeczność go widziała tylko jako pijaka. Po jego wyjazdu za granice się sytuacja dalej pogorszyła. Był dalej celowo tępiony. Stał się niewygodnym dla władzy komunistycznej, jego książki nie były w PRL wydawane i oznaczono go za „zdrajcę narodu”, który zostałby natychmiast wsadzony w więzienie, gdyby wrócił do kraju. Ci, którzy znali go osobiście, o nim wspominają bardzo ciepło i według nich był Hłasko miły i przyjazny. Nie znalazłem żadnych informacji o ekstrawagancji, alkoholu albo awanturach podczas jego wyjazdu za granicą. Sądzę, że mit o nim powstał jeszcze, kiedy był w Polsce. Ludzie wtedy uwierzyli plotkom, które go śledziły, ale on potem nie dostał szansę te plotki w jakiś sposób rozproszyć.

Oprócz badania nad osobowością Marka Hłaski głównie skupiłem się nad analizą jego opowiadań pod względem alkoholizmu. Jako pierwszą wybrałem Pętlę, która jest jednym z jego najwybitniejszych utworów. Też jest pierwszym, który przychodzi do głowy, kiedy jest mowa o alkoholu. Bohaterem tej powieści jest Kuba, o którym wiemy tylko tyle, że chce skończyć z piciem. Opowiadanie jest podzielone na rozdziały. Dla mojej analizy go natomiast podzieliłem na części, które lepiej reflektują różne aspekty nałogu głównego bohatera. Pierwszą część, nazwaną Telefony, poświęciłem psychice Kuby. Ze serii rozmów telefonicznych dowiadujemy się informacje o głównym bohaterowi i też na ich przykładach pokazuję jego stan psychiczny i też jego motywacje do porzucenia picia. Następna część – Miasto – jest poświęcona opiniom społeczności na alkohol. Opisuję w niej reakcje ludzi na Kubę jako na pijaka i też co o nim myślą. W tej części też pokazuje, co Kubę do alkoholu przyciąga. W trzeciej części nazwanej Knajpa zastanowiłem się nad piciem alkoholu jako sposobu ucieczki od rzeczywistości. W ostatniej części pod tytułem Mieszkanie opisuję konsekwencje picia alkoholu.

W tym opowiadaniu jest ważna opinia społeczności na pijaństwo. Musimy na nią patrzeć z punktu widzenia Kuby. Potem jest jego motywacja do porzucenia alkoholu prosta. Z powodu picia się ludzie na niego patrzą z pogardą, litością. Dlatego się główny bohater znajduje na marginesie społeczności. Tym więcej go irytują ludzie, którzy go litują, albo się go unikają. Kuba ma już zdobytą reputację głębokiego alkoholika, więc jest dla niego głównym celem pozbawienie się tego wizerunku. W drugiej części Kuba wychodzi w miasto, żeby uniknąć rozmowom telefonicznym, które go denerwują. Później się to okaże jako o wiele gorsze rozwiązanie. Pozytywem jest natomiast to, że Kuba sobie uświadamia, że jest alkoholikiem. Że z powodu alkoholu znalazł się na marginesie, a że w pewnym sensie nie jest człowiekiem. Tylko pijakiem. Chce być normalnym. W jego przypadku to znaczy być odpowiednim za

swoje czyny i słowa. Sam sobie mówi, że już więcej nie chce być pijakiem i chce zacząć na nowo.

Podczas mojej analizy znalazłem spory fragment, w którym autor opisuje alkoholizm nie tylko na przypadku Kuby. Fragment o wypadku samochodowym, którego jest Kuba świadkiem, służy do opisu problemu z alkoholem, który ma społeczność w całości. Za wypadek jest odpowiedzialny kierowca, który był pijany. Oprócz oczywistego problemu pijanych kierowców wydaje mi się ważny dialog Kuby i starego pana, również świadka wypadku. Na nim pokazuję, jak głęboko jest alkohol zakorzeniony. Staruszek mówi o ludziach o wyglądzie zwierząt codziennie pijanych. Ten pan chce też napisać do gazety o wojnie z alkoholem, kiedy na ulicach miast giną niewinni ludzie. Coś takiego znalazłoby się w gazetach podczas wojny. Na tym przykładzie pokazuję pogardę i wściekłość, z jaką ludzie patrzą na pijaństwo.

Część mojej analizy też poświęciłem interesującemu aspektowi czasu w tym opowiadaniu. Hłasko używa sekcji czasowych. Autor rzadko daje czytelnikowi informacje o czasie. Główny bohater kontroluje zegarek po jakimś etapie. W większości na końcu rozdziału. Tym sposobem zegarek ogłasza koniec etapy dnia głównego bohatera. Hłasko za pomocą czasu opisuje też wygląd i osobowość głównego bohatera. Fabuła opowiadania trwa jeden dzień. Precyzyjnie 24 godziny, od ósmej rano jednego dnia do ósmej rano dnia drugiego. Autor używa tych krótkich sekcji czasowych do przyciągania czytelnika. Sądzę, że gdyby fabuła opowiadania trwała dłużej, praca z czasem wcale by nie działała efektywnie.

Hłasko bohatera Pętli określa jako alkoholika największego kalibru. Poprzez to wszystko jestem jego fanem i wierzę, że uda mu się swój nałóg pokonać. Może ma naiwne marzenie o szczęśliwym życiu ze swoją dziewczyną daleko od wszystkich problemów. Za każdym razem, kiedy chciał się napić, ale wytrzymał, byłem szczęśliwy. Tym więcej żałowałem, kiedy się w końcu napił. Do gry wchodzi polemika, czy to wszystko jest jego wina. Głównego bohatera do picia i potem do samobójstwa zmusił strach z samotności, który jest przytomny w całym opowiadaniu. Po stronie drugiej, gdyby nie pił, nie miałby strach z samotności. Alkohol jest jak kolejka górską. W jednym momencie jest bohater pełny nadziei i potem jest w stanie delirycznym. Całe opowiadanie da się skrócić do zdania Władka w knajpie – Kto pije, będzie pił. Hłasko bardzo mocno pokazuje, że przed alkoholem nie ma ucieczki. W tym sensie Pętla jest podobna do powieści *Demon alkohol* Jacka Londona. Alkohol zawsze pijaka znajdzie.

Adaptacja filmowa na podstawie Pętli została nakręcona w 1957 roku w reżii Wojciecha Hasa. Ten współpracował z Hłaską nad scenariuszem. Ten film jest debiutem Hasa. Jest to

majstersztyk pod względem budowania atmosfery psychologicznej, która czasami zmienia się w horror. Moim zdaniem jest ten film na tak wysokim poziomie, dlatego że dodaje do fabuły coś nowego. Parę scen zrobiono troszeczkę inaczej i tym sposobem nadawano im nowy sens bez niszczenia tego oryginalnego.

W produkcji polskiej zostały nakręcone dwa następne filmy na podstawie opowiadań Hłaski. Pisarz w obu przypadkach współpracował nad scenariuszem. W przeciwieństwie do Pętli obaj te filmy zostały w jakiś sposób zatrzymane przez cenzurę. Chyba dlatego, że w czasie premier tych filmów, Hłasko już znajdował się za granicą i był pisarzem niewygodnym. W przypadku filmu Baza ludzi umarłych, adaptacji opowiadania Następny do raju, się nazwisko Hłaski nie pojawiło w napisach końcowych. Cenzura nie akceptowała pesymizmu filmu, który wynikał z książki i powstrzymała go na półtora roku. Premiera odbyła się w sierpniu 1959 roku. Drugi film: Ósmy dzień tygodnia nakręcony w 1958 roku jest rekord manem w kinematografii polskiej. Cenzura go nie wpuściła do kin 25 lat. Premiera się odbiła dopiero w sierpniu 1983.

Trzeci rozdział mojej pracy jest poświęcony analizie opowiadania Pijany o dwunastej w południe. Została wydana w 1956 roku w tomie pt. Pierwszy krok w chmurach, w którym znajdowała się również Pętla. W drugim opowiadaniu, w którym Hłasko opisuje problem alkoholu, jest struktura zupełnie inna niż w pierwszym. Pętla opisuje życie alkoholika i jego koniec. W tym opowiadaniu natomiast Hłasko opisuje, jak się pić zaczyna. Główny bohater jest pijany i leży w południe na ulicy. Koło niego schodzą się ludzie i w ich rozmowach dowiadujemy się informacje nie tylko o tym, jak społeczność patrzy na pijaństwo, ale też, dlaczego ten człowiek przegrywa z alkoholem. Dla potrzeb mojej analizy podzieliłem to opowiadanie na części według tematyki, której się w tym danym miejscu zajmuję. Każdy z przechodnich ludzi, którzy mają coś do powiedzenia, symbolizuje inny temat i inny punkt widzenia na problem. Więc moja analiza jest podzielona na części poświęcone każdemu z nich. W tym opowiadaniu jest opisana historia głęboko załamane go człowieka pełnego deziluzji. Miał nadzieję, że po wojnie będzie dobrze i wierzył w szczęśliwą przyszłość, którą obiecał komunizm. To się nie stało i z powodu jego wątpliwości został wyrzucony z partii komunistycznej. To jest dla niego wielką stratą bliskich ludzi. Próbuje popełnić samobójstwo i potem znajdzie drogę ucieczki w formie alkoholu.

Po przeprowadzeniu analiz opowiadań i jednego filmu, było dla mnie wielką niespodzianką, na jak wysokim poziomie są te opowiadania do dziś aktualne nawet po sześćdziesięciu latach. Zwłaszcza pierwsze z nich, Pętla. Książek, które są poświęcone alkoholu, jest wielu. Sądzę, że Pętla jest unikatowa swoją uniwersalnością. Opisuje ostatni dzień alkoholika. Nie wiemy,

dlaczego pije, ale wiemy, jak z powodu picia skończy. Więc to opowiadanie możemy traktować jako ostrzeżenie przeciwalkoholowe. Hłasko nam podaje sygnał, że nie ma ucieczki od alkoholu. I też, że wcześniej albo później nam zmarnuje życie i skończymy tak jak Kuba, albo Władek bez nadziei, szczęścia, miłości i pieniędzy, który będzie pił do swojego końca. Tak samo działa też film Pętla. Film psychologiczny, który ma blisko horroru, symbolizuje to samo. Alkohol człowieka niszczy. Nie ważne czy jest rok 1956 albo 2019.

Moim zdaniem ten wniosek łączy wszystkie książki o alkoholu. Przed alkoholem nie ma ucieczki. Tak samo o tym pisze Jack London w swojej powieści Demon alkohol. Alkohol zawsze go znalazł i zawsze wygrał. Coś podobnego znajdziemy też w polskiej literaturze współczesnej, dokładnie w powieści Jerzego Pilcha, Pod mocnym aniołem. Wydaje mi się, że kiedy Władek w Pętli opisuje ludzi, którzy wychodzą z leczenia tylko po to, żeby tam szybko wrócili, tak dokładnie opisuje fabułę powieści Pilcha.

Dalszym elementem wspólnym dla utworów dotyczących alkoholu jest powód jego używania. Picie alkoholu jest formą ucieczki z rzeczywistości. Kuba próbuje zapić zły dzień. Pijany na ulicy pije, żeby zapomnieć o swojej samotności i deziluzji ze świata i moja sąsiadka zapija żal ze straty swoich bliskich. Tak jak leki zabijają w dużych dawkach, tak samo działa alkohol. Najpierw jest ucieczką i formą leczenia, ale szybko staje się nałogiem i śmiercią.

Kiedy połączę fabuły obu wybranych opowiadań, dochodzę do wniosku, że istnieje tylko jedna historia, która została podzielona do dwóch części. Pierwszą jest opowiadanie Pijany o dwunastej w południe. Jego bohater jest rozczarowany światem i stracił wiarę w lepszą przyszłość. Po stracie swoich bliskich znajduje lek w alkoholu. Historia opisana w Pętli więc mogą być kontynuacją tej historii. Kuba chce wyjechać, żeby wszyscy zapomnieli o tym, że jest pijakiem. Takie samie zdanie znajdziemy i drugim opowiadaniu. Warto też pamiętać o śnie, który Kuba opowiada w knajpie. Śni mu się o trudnym kraju, w którym trzeba dużo pracować i mieć dużo nadziei. Też o tym, że jest w tym kraju sam i nikt do niego już nigdy nie będzie miał zaufania. Mówi, że jest to jego najgorszy sen. To jest dokładny opis bohatera z Pijanego o dwunastej w południe. Ten również mieszka w kraju, gdzie trzeba dużo pracować, tak jak to opisuję w części mojej analizy o tym opowiadaniu. Musi być pełny nadziei, żeby być dobrym komunistą i budownikiem lepszej przyszłości. Boi się, że już nikt nie będzie do niego miał zaufania, co je symbolem wyrzucenia z partii komunistycznej, z powodu straty już wymienionej nadziei. Wielkim podobieństwem jest motyw samotności. Obaj bohaterowie cierpią utratą swoich przyjaciół. Następnym małym i ukrytym

podobieństwem jest kapelusz, który się komicznie trzyma na głowie pijaka nawet po upadku na ulicy. Tak samo go niesie też Kuba w Pętli.

Wiosek jest ten, że nieznanym pijakiem z opowiadania Pijany o dwunastej w południe, jest Kuba z Pętli. Dlatego wypełni się brak informacji o powodach alkoholizmu Kuby i odwrotnie, uzyskujemy kontynuację historii leżącego pijaka.

Dlatego myślę o Hłasce. Sądzę, że te opowiadania są autobiograficzne i Hłasko jest ich bohaterem.

Miał takie same wątpliwości, jeśli chodziło o szczęśliwą przyszłość, którą komunizm przyniósł. Jego literatura jest pełna niezadowolenia. Zasady komunistycznego socrealizmu znajdziemy tylko w jego debiutowym opowiadaniu. Dalej już widzimy w jego utworach ten legendarny bunt przeciw zasadom. Pokazuje rzeczywistość, którą wszyscy pomijają i nie chcą widzieć. Jest tak samo niezadowolony tak, jak pijak na ulicy. Hłaskę nie wyrzucili z partii, ale stał się pisarzem niewygodnym i dla władzy niebezpiecznym. Chce wyjechać z Polski. I po jego wyjeździe oznaczono go jako zdrajcę kraju, który zostałby aresztowany, gdyby wrócił. Taki sam motyw wygnania widzę w wyrzuceniu z partii. Strach ze samotności jest wspólny dla obu opowiadań. Łączy go do wyjazdu Hłaski. Nigdy już nie widział swojej matki albo przyjaciół. Według mnie to jest definicją samotności.

Jeżeli chodzi o Pętlę – drugie imię Hłaski jest Kuba. Jego rodzina zwraca się do niego Kubuś, kiedy o nim mowa w osobie trzeciej. Więc jest prawdopodobne, że Hłasko sam o sobie pisze jako o Kubie. Pragnienie Hłaski wyjechać za granicę jest wielkim połączeniem z tymi opowiadaniem. Jednym z możliwych powodów mogła być deziluzja z systemu komunistycznego. Natomiast bardziej wyrazisty jest powód opisany w Pętli. Kuba chce wyjechać po to, żeby ludzie zapomnieli, że był pijakiem. Kiedy zaczynają o Hłasce toczyć się plotki, że tylko pije i jest awanturkiem, chce tak samo wyjechać. Tak on sam pisze w liście do Antoniego Słonimskiego. Prawdopodobnie chce uniknąć też alkoholu. Według Czyżewskiego nie był alkoholikiem. W Polsce, gdzie picie wódki jest kulturą i towarzyskim rytuałem, Hłasko pił głównie z powodu środowiska, które go otaczało. Też jego samobójstwa są podobne do tych w jego opowiadaniach. Pierwsze mu się nie udało tak jak w Pijanym o dwunastej w południe. Drugie, niestety tak.

W swojej pracy opisywałem, dlaczego jest Hłasko znany ze swojego życia i badałem, czy jest to prawdziwa legenda. Analizowałem jego opowiadania pod względem fenomenu alkoholu bez jakichkolwiek innych zainteresowań. Kiedy ale wszystko połączyłem do siebie,

doszedłem do wniosku, że jego opowiadania są autobiograficzne. Przynajmniej znalazłem dużo podobieństw, które zmuszają do zastanowienia się nad taką możliwością.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Použitá literatura:

CZYŻEWSKI, Andrzej. Piękny dwudziestolecie: biografia Marka Hłaski. Warszawa: Elf, 2005. 347 s. ISBN 83-3927859-59-6.

DREWNOWSKI, Tadeusz. Próba scalenia: obiegi-wzorce-style. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1997. 542 s., [40] s. obr. příl. Literatura polska 1944-1989. ISBN 83-01-12271-4.

HŁASKO, Marek. Opowiadania. 4. wydanie. Warszawa: Czytelnik, 1985. 487 stran. Utwory wybrane; 1. ISBN 83-07-01993-1

Internetové zdroje:

AUTOR WYKŁĘTY. *Pamięć.pl: Portal edukacyjny Instytutu Pamięci Narodowej* [online]. 2013 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://pamiec.pl/pa/teksty/wywiady/13167,AUTOR-WYKLETY.html>

Baza ludzi umarłych. *FILMPOLSKI.PL: internetowa baza filmu polskiego* [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=122296>

GAŃCZAK, Filip. Sen o Marku. *Newsweek* [online]. 2010, 06.02.2010 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.newsweek.pl/kultura/sen-o-marku/ywcwws3>

Pętla. *FILMPOLSKI.PL: internetowa baza filmu polskiego* [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=122371>

Ósmy dzień tygodnia. *FILMPOLSKI.PL: internetowa baza filmu polskiego* [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=12461>

Tabule „Alkohol to twój wrog” [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://archiwum.allegro.pl/oferta/tablica-prl-alkohol-to-twoj-wrog-grozi-kalectwem-i6747607294.html>